

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
KULDĪGAS FILIĀLE

**PAMATSKOLĒNU LASĪTPRASMES PILNVEIDE
LITERATŪRAS STUNDĀS**

BAKALaura DARBS

Autore **Daiga Kņaza**

Studenta apliecības Nr.: dk17034

Darba vadītāja profesore, Dr.paed. Zenta Anspoka

VENTSPILS 2017

ANOTĀCIJA

Pētījums "Lasītprasmes apguves process literatūras stundās pamatskolā praksē" izvēlēts par aktuālu jautājumu - lasītprasmi, jo lasītprasme ir skolēna izglītības un dzīves kvalitātes sastāvdaļa.

Pētījuma mērķis ir pārbaudīt izstrādātā modeļa saistību ar skolēna lasītprasmes pilnveidi.

Empīriskais pētījums veikts divos posmos: izpētīta sākotnējā situācija un aprobēts izveidotais modelis.

Pētījuma rezultāti liecina, ka neatlaidīgs, konstruktīvs un sistemātisks darbs lasītprasmes pilnveidē dod vēlamus rezultātus.

Atslēgas vārdi: lasītprasme, teksta uztvere, lasīšanas veids, lasītprasmes līmenis.

ANNOTATION

Research “The process of reading comprehension in the literature classroom in practice” has been chosen as a topical question – reading skills what makes an important part of the student’s education and life quality.

The aim of the research is to check the relationship of developed model with perfection of students’ reading skills.

The empirical study done in two phases, initial situation has been explored and approbated the developed model.

The results show persevering, constructive and regular study is effective in improving reading skills.

Key words: Reading skills, text perception, type of reading, literacy level

Saturs

IEVADS	5
1. LASĪTPRASME KĀ RUNAS DARBĪBAS VEIDS VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀS SKOLAS PAMATIZGLĪTĪBAS PROGRAMMĀ	9
1.1. Jēdziena lasītprasme vispārīgs raksturojums un tās apguves virzība pusaudža vecumā	9
1.2. Literatūra kā mācību priekšmets pamatskolā, tā mācību mērķis un uzdevumi	15
1.2.1. Literatūras mācību saturs un metodika skolēnu lasītprasmes apguves veicināšanai	16
1.2.2. Eksperimentāls modelis pamatskolēnu lasītprasmes pilnveidei literatūras stundās un lasītprasmes kvalitātes vērtēšanas kritēriji un rādītāji	23
2. LASĪTPRASMES APGUVES PROCESS LITERATŪRAS STUNDĀS PAMATSKOLĀ PRAKSĒ	26
2.1. Pētījuma vispārīgs raksturojums	26
2.2. Pamatskolēnu lasītprasmes sākotnējais līmenis	27
2.3. Eksperimentālā darbība literatūras stundās skolēnu lasītprasmes veicināšanai un tās izpētes rezultāti	28
2.4. Ieteikumi literatūras skolotājiem pamatskolēnu lasītprasmes veicināšanai	41
SECINĀJUMI	43
IZMANTOTO AVOTU UN ITERATŪRAS SARAKSTS	45
PIELIKUMI	49

IEVADS

Mūsdienu sabiedrībā ir ļoti svarīgi aktualizēt lasītprasmes veicināšanu, jo modernizētā un datorizētā vide ir samazinājusi nepieciešamību skolēniem lasīt literārus darbus. Iespēja atrast informāciju par jebkādu tematu aizstāj vēlmi un nepieciešamību lasīt un saskatīt to pašam.

Latviešu valodas un literatūras skolotāji nereti atzīst, ka galvenā problēma skolotāja darbā ir tā, ka bērni, pusaudži un jaunieši nelasa grāmatas (Rune, 1998).

Valsts izglītības un satura centrs (turpmāk tekstā- VISC) 2014./2015. mācību gadā lasīšanas prasmju pilnveidi atzīmēja kā vienu no prioritātēm. Tika uzsvērts, ka jāorganizē skolēna pieredzē balstīts jēgpilns mācību process, kurā tiek veicināta lasītprasmes izkopšana visu vecumposmu skolēniem visos mācību priekšmetos (Aktuālais 2014./2015. mācību gadā, 2014).

Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) veiktie pētījumi par lasītprasmi atklāj neiepriecinošus faktus - sasniedzot pusaudžu vecumu, skolēniem ir vāja lasītprasme, kas traucē ne tikai citu priekšmetu sekmīgu apgūšanu, bet ietekmēs arī indivīdu turpmāko dzīvi – spēju atrast savu vietu darba tirgū, gūt panākumus un pilnvērtīgi piedalīties kultūras, politiskajā un sabiedriskajā dzīvē. Starptautiskā Eurydice pētījuma dati liecina, ka apmēram vienai piektajai daļai piecpadsmitgadnieku ES ir lasīšanas grūtības, tāpēc ES valstis ir vienojušās līdz 2020. gadam uzlabot situāciju šajā jautājumā, identificējot un risinot problēmas un pielāgojot mācību materiālus (Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse, 2011).

Starptautiskās skolēnu sasniegumu novērtēšanas programmas (turpmāk tekstā - SSNP) pētījums, kurā piedalījās 215 000 piecpadsmit gadus veci skolēni, tai skaitā, 4162 ceturto klašu skolēni no Latvijas, liecina, ka mūsu valstī ir visnegatīvākā skolēnu attieksme pret lasīšanu (Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse, 2011).

Pēc Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (turpmāk tekstā – OECD) SSNP pirmā cikla (1998. – 2001.) rezultātiem, Latvija ieņēma 28. vietu lasīšanā vidējo vērtējumu tabulā. Pētījumā piedalījušās 28 OECD dalībvalstis un 4 ne-OECD valstis. Latvijas skolēnu zemie vērtējumi liecina par nepieciešamību vairāk pievērst uzmanību lasītprasmes veicināšanai skolā (Kangro, Geske, 2001).

Savukārt Latvijas Universitātes (turpmāk tekstā - LU) projekta pētījumā atklāts, ka lasītprasmes trūkums ir arī viens no tiem faktoriem, kas var negatīvi ietekmēt skolēna sekmes skolā un palielināt sociālās atstumtības risku (Balcere, 2012).

Lasīšana ir kultūras pazīme. Tā jebkurā valodā pilnveido cilvēka gaumi, valodas krājumu, uzlabo iztēles spējas un pilnveido zināšanas. Piemēram, lasot daiļliteratūru, tiek pilnveidota cilvēka emocionālā pasaule. Un šajā gadījumā nav svarīgi, vai izlasītais patīk vai nepatīk, jo attieksme veidojas tāpat. Tomēr, lai attīstītu valodu un gaumi, svarīgi izvēlēties tādu lasāmvielu, kas ir labs valodas stila paraugs. Protams, arī internetā atrodami izcili piemēri, tomēr, kā liecina novērojumi, skolēni internetā nemeklē labus literārus darbus, bet biežāk spēlē spēles vai sazinās ar draugiem stipri vienkāršotā leksikā (Bērziņa, 2013).

Vispusīgi attīstīta un kulturāla cilvēka audzināšanā literatūrai ir liela nozīme. Tieši skolotājs ir tas, kurš var ietekmēt skolēna lasīšanas paradumus un veicināt to, lai skolēniem lasīšana kļūtu par garīgu neieciešamību. Svarīgi, lai skolēni ne tikai lasītu pienākuma pēc, bet iedziļinātos lasītājā, analizējot literārajā darbā paustās problēmas, vērtējot varoņu rīcību, daiļdarba valodu, grāmatas vizuālo noformējumu utt. (Bērziņa, 2013).

Lasītprasme ir viena no svarīgākajām skolēna prasmēm, kas viņam jāapgūst pirmajos skolas gados un vēlāk jāpilnveido. Tas ir kā pamatfons visu pārējo mācību priekšmetu apguvei, kā arī nepieciešama sastāvdaļa profesionālajai izaugsmei un ekipējums, lai pilnvērtīgi piedalītos sabiedrības dzīvē un saziņas procesos (Johansone, 2003).

Arī pedagogiskās prakses vērojumi skolā, ļauj apgalvot, ka nepietiekama lasītprasme ir nopietna problēma, kas ietekmē visu to mācību priekšmetu apguvi, kuros jāizmanto lasītprasme dažādu uzdevumu izlasīšanā un apjēgšanā, jo skolotāji saskaras ar problēmu, ka skolēni neizmanto lasīta teksta būtību.

Katrā klasē ir daži skolēni, kuri lasa labprāt un ar entuziasmu, labprāt paši izvēlas literatūru. Šiem skolēniem parasti ir labāk attīstīta valoda, kas, kā zināms, palīdz citu mācību priekšmetu apguvē. Savukārt, slikta lasītprasme kavē jebkura mācību priekšmeta apguvi. Tāpēc lasītprasme uzskatāma par pamatu visām citām zināšanām.

OECD SSNP rezultāti ļauj secināt, ka Latvijas skolēnu ieinteresētība lasīšanā ir relatīvi augsta, tomēr tas nenodrošina augstus vidējos vērtējumus starpvalstu līmenī. Tomēr pozitīvas attieksmes radīšana pret lasīšanu ir viens no izglītības mērķiem (Kangro, Geske, 2001).

OECD SSNP rezultāti parāda, ka Latvijas skolēnu sasniegumi pilnībā atbilst mūsu valsts ekonomiskajam potenciālam (Kangro, Geske, 2001). Lasītprasmi skolā un mājās tieši ietekmē

apkārtēja vide, kurā bērns dzīvo un mācās. Skola un mājas ir atšķirīgas organizācijas ar dažādiem mērķiem, tradīcijām un resursiem. Resursi, kādi pieejami valstī, valdības lēmumi izglītības jomā, mērķi, programma un izglītības politika kopumā ietekmē gan skolas, gan mājas dzīvi un darbu (Johansone, 2003).

Salīdzinot SSNP 2000 un SSNP 2009, Latvijā ir novērots vislielākais skolēnu ar zemiem lasīšanas sasniegumiem skaita samazinājums (12,5%) 18 Eiropas Savienības valstu vidū, kuras piedalījās pētījumā abos gados. Savukārt skolēnu ar augstiem lasīšanas sasniegumiem skaits samazinājies par 1,2% (Geske, Grīnfelds, Kangro, Kiseļova, 2010).

Skolēnu vidējo sasniegumu atšķirība valstī ir milzīga un izglītības politikas veidotājiem būtu jāpievērš īpaša uzmanība tieši tām (Geske, Grīnfelds, Kangro, Kiseļova, 2010).

Prasme lasīt un izprast rakstīto tekstu būtiski ietekmē dzīves kvalitāti. Lasītprasme ir noteicošā prasme informācijas iegūšanas un izziņas prasmju attīstībā (Kauliņa, 2011).

Lasīšanas procesā skolēni mācās saskatīt tipiskas dabas un sabiedriskās dzīves parādības, izprast to būtību un cēloņsakarības. Literāro darbu analizē un atbilstošā radošā darbībā skolēni attīsta savas intelektuālās spējas: mācās analizēt, sintezēt, salīdzināt, vispārināt, konkretizēt, sistematizēt (Ptičkina, 1999).

Reizēm skolēnu lasītprasmi veicinošs vai bremsējošs efekts piemīt ģimenes attieksmei pret lasīšanu. Ja skolēna ģimene interesējas par literatūru, mākslu, kultūru ne tikai virspusēji, arī bērnam ir lielāka interese un motivācija lasīt ārpus obligātā minimum robežām. Bet tas tā nav vienmēr un visos gadījumos. Dažreiz bērnu intereses ir krasi pretējas ģimenes modelim (Bērziņa, 2013).

Viens no mācību priekšmetiem skolēna pamatizglītības programmā, kurā atbilstoši tā specifikai paredzēts pilnveidot lasītprami, ir literatūra. Literatūrā iespējams pēctecīgi turpināt sākumskolas posmā iesākto darbu un apgūt jaunu pieredzi, kā lasīt un strādāt ar informāciju. Literatūrā kā mācību priekšmetā to iespējams darīt, izmantojot dažādus tekstus, jo, kā zinām, viena no lasītprasmes veicināšanas iespējām ir dažādas lasāmvielas piedāvāšana skolēniem.

Kā rāda prakse, mūsdienu skolēni labi orientējas jaunākajās tehnoloģijās, kas, neapšaubāmi, ir viņu priekšrocība, tomēr lielākais mīnuss ir vājā uzmanības noturība un nepietiekamā spēja analizēt iegūto informāciju, to strukturēt u.tml.

Pedagoga uzdevums ir palīdzēt skolēnam saprast, kā tehnoloģijas pareizi iekļaut mācību procesā, kā atlasīt un izvērtēt lasīto informāciju.

Iepriekš izteiktie apgalvojumi nosaka pētījuma “Pamatskolēna lasītprasmes pilnveide literatūras stundās” **aktualitāti**.

Pētījuma objekts. Literatūras mācību process pamatskolā.

Pētījuma priekšmets. Pamatskolēnulasītprasme.

Pētījuma mērķis. Izstrādāt teorētiski pamatotu pamatskolēnu lasītprasmes pilnveides modeli literatūras stundās, veikt tā eksperimentālu pārbaudi un apkopot pētījuma rezultātus.

Pētījuma hipotēze.

Skolēnu lasītprasme literatūras stundās pilnveidojas, ja:

- tiek nodrošināta pēctecība mācību satura un metodikas ziņā starp sākumskolu un pamatskolu,
- skolēni tiek stimulēti patstāvīgi izvēlēties un lasīt.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorijas par pētāmo problēmu.
2. Izstrādāt teorētiski pamatotupamatskolēnu lasītprasmes pilnveides modeliliteratūras stundās.
3. Veikt eksperimentālu pētījumu un apkopot pētījuma rezultātus.
4. Izstrādāt ieteikumus literatūras skolotājiem pamatskolēnu lasītprasmes pilnveidei literatūras stundās.

Pētnieciskās metodes:

1. Teorētiskās metodes:
 - 1.1. Literatūras analīze.
 - 1.2. Modelēšana.
2. Empīriskās metodes:
 - 2.1. Pedagoģiskā procesa vērojums.
 - 2.2. Aptauja.
 - 2.3. Intervijas
3. Datu apstrādes metodes.

Pētījuma bāze. Ventspils pilsētas X skolas 6. klases skolēni.

1. LASĪTPRASME KĀ RUNAS DARBĪBAS VEIDS VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀS SKOLAS PAMATIZGLĪTĪBAS PROGRAMMĀ

1.1. Jēdziena lasītprasme vispārīgs raksturojums un tās apguves virzība pusaudža vecumā

Starptautiskajā lasītprasmes novērtēšanas pētījumā (PIRLS) *lasītprasme* definēta kā „spēja saprast un lietot tās rakstiskās valodas formas, ko piedāvā attiecīgā sabiedrība un/vai ir nozīmīgas pašam indivīdam. Mazajiem lasītājiem tas nozīmē spēju saprast dažādu attiecīgas grūtības pakāpes tekstu nozīmi un jēgu. Bērniem tā ir spēja lasīt, lai mācītos un piedalītos komunikācijas procesā ar citiem lasītājiem, kā arī lai vienkārši gūtu prieku” (Jankovska, 2003).

Starptautiskajos salīdzinošajos izglītības pētījumos lasītprasmes mērījumiem parasti lieto divus teksta izpratnes pamatlīmeņus – pirmkārt, tieša informācijas iegūšana no teksta un, otrkārt, teksta interpretēšana un vērtēšana (Geske, Ozola, 2007).

„Lasīšana ir pamatprasme, kas jāapgūst bērnībā un pusaudža gados, lai būtu iespēja dzīvot laimīgu un pilnvērtīgu dzīvi, tā nepieciešama gandrīz katrā dzīves jomā. Ja lasīšana sākas ar ābeci un vārdu burtošanu, tad lasītprasme sākas ar izlasītā izpratni.” (Kraģe, 2013).

Lasītprasme nenozīmē tikai prasmi izlasīt rakstītos vai drukātos tekstus, bet arī izprast to jēgu un spēt norādīt savu attieksmi pret tajā paustajām vērtībām. Latviešu valodā saliktenis *lasītprasme* veidots no diviem vārdiem - *lasīt* un *prasme*. Pirmā salikteņa daļa – *lasīt, lasīšana* – Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā skaidrota kā rakstu zīmju (simbolu) un teksta kā kopveseluma uztveršana, saprašana un izteikšana. Tā raksturota kā sarežģīta sensoriskās domāšanas prasme, kas ļauj uztvert zīmes un aptvert to veidotos jēdzienus. Savukārt, otrā salikteņa daļa – *prasmes* – skaidrota kā mācēšana, spēšana veikt kādu darbību, kas veidojas atkārtoti vingrinoties un var tikt pilnveidota neierobežotu laiku (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Prasmi kontrolē prāts. Tā var būt kļūdaina, bet nevar būt neapzināta. Daļa prasmju, atkārtojot vienveidīgus vingrinājumus, automatizējas un veido iemaņas, kas parasti darbojas automātiski un nemanāmi, lai gan tās iespējams ar prātu kontrolēt (Žogla, 2001).

Prasmes veidojas vingrinoties un var tikt pastāvīgi pilnveidotas. Ne vienmēr iespējams pateikt, kur noteiktas prasmes sākas. Ir arī tāds jēdziens kā zemas vai nepietiekamas prasmes. Tas nozīmē, ka pietrūkst mākas veikt kādu darbību atbilstoši vajadzīgajai kvalitātei un apjomam (Geske, Ozola, 2007).

Lasīšana ir kas vairāk nekā vienkārša atšifrēšana. Īstena lasīšana ir jēgas meklēšanas process, kuras pamatā ir nozīmes aspekts (Geidžs, Berliners, 1999).

„Lasītprasme ir spēja uztvert, izprast, analizēt un novērtēt rakstīto tekstu. Laba lasītprasme uzskatāma par būtisku izglītības sastāvdaļu un pamatu sekmīgai mūžizglītībai” (Geske, Ozola, 2007).

Pamatizglītības pirmajā posmā lasīšanas mērķis ir palīdzēt skolēniem apgūt nepieciešamās zināšanas un prasmes, lai viņi, patstāvīgi strādājot ar tekstiem, spētu saskatīt dabas un sabiedriskās dzīves notikumus, izprast to būtību un cēloņsakarības un veidotu savu analītiski vērtējošo attieksmi pret tiem (Anspoka, 2008).

Svarīgs lasīšanas aspekts ir prasme koordinēt acu kustības ar redzētā jēgas uztveršanu, kā arī prasme precīzi novērtēt, ko lasīt un kā to darīt, atbilstoši lasīšanas nolūkam (Geiger, Millis, 2004). Atbilstoši autoru teorijām par lasītprasmes būtību, pieredzējis lasītājs lasa tekstu, skaidri apzinoties lasīšanas nolūku, izmanto tam atbilstošu lasīšanas veidu un izprot lasītā saturu, iegūto informāciju spēj analizēt un sasaistīt ar jau zināmo, ātri atpazīst vārdus, lasot var domāt tikai par teksta saturu, neiedziļinoties lasīšanas tehniskajos aspektos. Iesācējs visu savu gribasspēku velta lasīšanas tehnikai un saturiski jēdzieniskā pusē kļūst grūti uztverama (Anspoka, 2008).

Lasīšana ir galvenais līdzeklis cilvēku kultūras izzināšanā un uzkrāšanā. Vienlaicīgi tā ir arī nepārvērtējams līdzeklis cilvēka personības attīstībā. Lasot dažāda rakstura literatūru, kas ir bagāts īstenības izziņas avots un personības veidošanas līdzeklis, pilnveidojas cilvēka zināšanas, emocionālā pasaule un griba (Anspoka, 2008).

Daiļliterāras lasīšana spēj kā intelektuāli, tā emocionāli ietekmēt lasītāju. „Literatūra nav vienkārši dzīves skolotājs, bet gudrs skolotājs. Literatūras gudrība izpaužas tādējādi, ka tā nemāca klaji, neizvirza prasības, neuzstāj, nemoralizē, bet, atsegdama dzīves problēmas un saviļņodama lasītāju, palīdz viņam patstāvīgi nonākt pie pareizā secinājuma, tādējādi bagātinot dzīves pieredzi” (Ščurkova, 1998).

Literāra darba uztveres spējas nosaka griba un prasme, kuras veicināt un attīstīt ir literatūras skolotāja mērķis. Katra tikšanās ar mākslas darbu ir jauns pieredzējums. Literāru tekstu katra paaudze lasa ar savu redzējumu. Lai attīstītu izvēles lasīšanu, liela nozīme ir skolotāja sadarbībai ar bibliotēku. Ieteicams to apmeklēt kolektīvi un kopā ar bibliotekāru palīdzēt skolēnam grāmatu izvēlē (Rune, Karūsa, 1998).

Skolēnu attieksmi pret lasīšanu ietekmē dažādi faktori. Profesora Tuula Merisuo – Storma (Tuula Merisuo - Storm) pētījumā norādīts, ka tie saistīti ar skolēnu vecumu, dzimumu, lasīšanas

spējām un iepriekšējo pieredzi. Liela ietekme ir arī ģimenei un mājas videi - vai citi ģimenes locekļi lasa un vai mājās ir pieejama atbilstoša un interesanta lasāmviela. Skolā izšķirošu lomu spēlē skolotāja paša mīlestība pret literatūru un profesionalitāte, izvēloties lasāmvielu saviem audzēkņiem (Merisuo – Storm, 2006).

Laika daudzums, ko bērns pavada sākotnēji klausoties lasīto, pārrunājot dzirdēto un veidojot turpinājumu iesāktajai, bet nepabeigtajai informācijai būtiski ietekmē viņa lasītmācīšanās procesu. Pētījumi pierāda, ka tie bērni, kuri pirmajos dzīves gados vairāk klausījušies pasakas un stāstus, skolas laikā arī veiksmīgāk apgūst lasītprasmi. Viņu vārdu krājums ir plašāks, lasīšanas motivācija un interese par lasīšanu kopumā augstāka (Kauliņa, 2011).

Lai varētu noteikt katra skolēna lasītprasmes kvalitāti un mērķtiecīgi palīdzēt skolēniem to attīstīt, svarīgi zināt lasītprasmes apguves posmus. Ja skolotājs pārzina lasīšanas psiholoģisko būtību, viņš neizvirzīs skolēniem neizpildāmus uzdevumus vai, gluži pretēji, neorientēsies uz nepamatoti zemām prasībām skolēnu lasītprasmes apgūvē (Ptičkina, 1999).

Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūta 2009. gada pētījums liecina, ka 26% Latvijas skolēnu 15 gadu vecumā lasa mazāk par pusstundu dienā, savukārt 30% nelasa nemaz (Bērziņa, 2013).

Tā kā literatūra spēj skolēnam sniegt gan zināšanas, gan emocijas, gan arī sekmē viņa garīgo, sociālo, ētisko un estētisko vērtību veidošanos, tad svarīgi, lai izvēlētie lasāmie teksti atbilstu skolēna kā personības vajadzībām un lai tiem būtu vērtīborientējošs raksturs (Anspoka, 2008).

Lai skolēni kļūtu par prasmīgiem, pieredzējušiem lasītājiem, viņiem lasīšanai jāpiedāvā dažādu žanru un stila darbi. Daudzu bērnu grāmatu autors un lasīšanas popularizētājs Džons Česka (Jon Scieszka) norāda: skolotājiem jāpatur prātā, ka žurnāli, tīmekļa vietnes, komiksi un tamlīdzīgas lietas ir līdzvērtīgs lasīšanas materiāls grāmatām (Merisuo – Storm, 2006).

„Darbības vārds “lasīt” necieš pavēles izteiksmi. Tāpat kā vēl daži citi darbības vārdi: mīlēt...sapņot...Protams, vienmēr jau var mēģināt. Droši, uz priekšu: „Mīli mani!”, „Sapņo!”, „Lasi!”. No šīs metamorfozes nevar izārstēties. No tāda ceļojuma nevar atgriezties neskarts. Ikviena lasīšana vispirms ir prieks, lai cik aizturēts; un jau savā būtībā lasīšanas prieks ir alķīmiķa prieks- kaut kas tāds, ko neapdraud nekādi vizuālie tēli, pat ne televīzijā, pat ne ikdienišķo sīkumu gūzmā” (Penaks,1995., Auziņa, 2014).

Pētījumi apstiprina, ka, pateicoties globalizācijas procesam, lasītprasmes veicināšanas procesā jāņem vērā arī bilingvālo/multilingvālo audzēkņu neizdevīgais stāvoklis dažās mācību situācijās. Skolotājiem un mācību metodikas veidotājiem būtu jāizstrādā un jārealizē tādas mācību

metodes, kas palīdzētu bērniem, kuru mācību valoda atšķiras no vecāku lietotās valodas (Geske, Ozola, 2007).

„Somu skolēnu izcilie sasniegumi lasītprasmes pētījumos sākumskolā rosinājuši citvalstu izglītības teorētiķus pētīt Somijas izglītības sistēmu, cenšoties izdibināt augsto sekmju noslēpumu. Kārtējo reizi pierādījies, ka viss ģeniālais ir vienkāršs – viens no galvenajiem somu skolēnu panākumus veicinošajiem faktoriem ir laba lasītprasme kā arī interese par lasīšanu, kas nozīmē, ka viņi lasa bieži un ar prieku.

Jāatceras, ka apmierinājumu nevar sniegt jebkura grāmata. Stimulu, kas bērnam nesagādā apmierinājumu, nemaz nevar saukt par stimulu. Somijā uzskata – pats galvenais ir skolēnos modināt interesi un aizrautību, tad sekos arī sasniegumi. Somijas paraugs raisa pārdomas daudzējādā ziņā. Arī tādā ziņā, vai literatūras mācību programmas un mācību grāmatu saturs, kur uzsvars likts uz klasisko literatūras vērtību apguvi (kā tas ir Latvijas skolās, bet nav daudzās pasaules valstīs), spēj bērnus aizraut un piesaistīt lasīšanai?

Metodiskā literatūra un Eiropas valstu izglītības satura norādes iesaka teksta apgūvē izmantot pamatotu sadarbīgo mācīšanos, daudzveidīgu lasāmo materiālu nodrošināšanu, ļaut skolēniem lasīt to, kas viņiem sagādā prieku un interesē.

Skolēniem var piedāvāt lasīt arī visiem vienu materiālu un pēc tā izlasīšanas pārrunāt lasīto, lai veicinātu teksta interpretācijas un nozīmes rašanās prasmi. Īrijā izglītības satura vadlīnijas nosaka, ka skolēni iesaka viens otram grāmatas un lūdz ieteikumus no citiem. Somijā un Zviedrijā skolotājiem ieteikts iesaistīt jaunākos skolēnus pārrunās par kopīgu izlasītā materiāla pieredzi un literatūras iezīmēm.

Valstīs, kurās pastāv lasīšanas speciālisti, šie profesionāļi aktīvi iesaistās skolēnu vērtēšanā, nodrošina mērķtiecīgu papildu atbalstu bērniem vai iesaka piemērotas metodes un materiālus skolotājiem un vecākiem.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā) skolotāji - speciālisti, kas darbojas programmas “Lasīšanas atjaunošana” ietvaros un iesaistās agrīnas rakstpratības attīstīšanā, ir apmācīti vērtēt bērnu lasīšanas grūtības un izstrādāt un īstenot individuāli pielāgotu intensīvu pedagoģisko darbu, kas ļauj šiem bērniem uzlabot lasītprasmi.

Ir svarīgi noorganizēt gan mājas, gan klases mācību vidi un atmosfēru tā, lai arvien veicinātu veiksmīgu lasītprasmes apguvi pirmsskolā un sākumskolā, lai tās apguve notiktu viegli un dabīgi.

Par to, lai lasīšana aizrautu skolēnu, jādomā arī no tā viedokļa, ka lasīšanas procesam ir tādi konkurenti kā televīzija, video, dažādas datorprogrammas u.c.” (Auziņa, 2014)

Optimāli lasīšanas tehnika būtu jāapgūst pirmsskolas un jāpilnveido sākumskolas vecumā, pamatskolā pievērsties teksta satura uztveršanas, saprašanas un savas attieksmes izteikšanas prasmju pilnveidošanai.

Apkopojot nozares speciālistu teikto, var secināt, ka lasītprasmes pilnveidē liela loma ir pedagoga profesionalitātei – tam, cik prasmīgi viņš spēj organizēt mācību procesu, izvēlēties dažādu un atbilstošu literatūru, pielietot prasmes veicinošas mācību metodes, ļaujot skolēniem iegūt tādu lasīšanas pieredzi, kas ļautu sasniegt lasītprasmes mērķus jebkurā mācību priekšmetā.

Ļoti svarīgi ir apzināties arī skolēnu vecumposma īpatnības un, organizējot mācību procesu, tās ņemt vērā.

Cilvēka attīstība ietver sevī bioloģisko, sociālo un personības attīstību. Pusaudžu periods veido pāreju no bērnības uz jauniešu periodu un ilgst no 11 – 15 gadiem. Šī perioda īpašā nozīme ir saistīta ar bērna pubertāti un sociālo attīstību, kā arī identitātes un pašvērtējuma meklēšanu un nostiprināšanos (Skolēnu vecumposmu un dzimuma īpatnības izziņas aktivitātes kontekstā, 2007).

Pusaudžu periodā attīstās svarīgs psihiskais jaunveidojums – visu tīšo psihisko procesu attīstība. Pusaudži var patstāvīgi organizēt savu uzmanību, atmiņu, domāšanu, iztēli. Ātri attīstās loģiskā atmiņa, jēgpilna domāšana. Pusaudžiem domāšanā parādās hipotētiski deduktīvās spriešanas iezīmes, tas ir, spēja veidot loģiskus spriedumus uz izvirzīto hipotēžu pamata. Par domāšanas priekšmetu kļūst ne tikai iekšēju uzdevumu risināšana, bet pats domāšanas process, t.i., domāšana iegūst reflektīvu raksturu. Šis process turpina attīstīties vecākajā skolas vecumā – vidusskolā (Skolēnu vecumposmu un dzimuma īpatnības izziņas aktivitātes kontekstā, 2007).

Motīvs ir iekšējs, rosinošs faktors vai apstākļi, pamudinošs iemesls, kas izraisa noteiktu personības rīcību, būdams pamatā darbībai, rīcībai, kura vērsta uz noteikta mērķa sasniegšanu (Pedagoģisko terminu vārdnīca, 2000).

Motivācija – motīvu kopums, kas rosina un pamato skolēnu darbību, rīcību, uzvedību, attieksmes, vajadzības, intereses. Motivācija veidojas dažādu faktoru ietekmē: audzināšanas, skolotāju, klasesbiedru un vienaudžu attieksmes, sekmju, mācību procesa un paša darbības rezultātā (Pedagoģisko terminu vārdnīca, 2000).

Motīvi kopā ar motivāciju ir personības attīstības virzītāji. Rezultātā konstatējami un iespējami sasniegumi personības attīstībā (Skolēnu vecumposmu un dzimuma īpatnības izziņas aktivitātes kontekstā, 2007).

“Pusaudžos līdztekus sadzīvo gan aktivitāte, gan agresivitāte, gan arī slinkums. Šīs nenoturības dēļ saskarsme ar pusaudžiem no skolotājiem prasa lielu iecietību un empātiju.

Pusaudžiem nepatīk autoritārs vadības stils, tāpēc sadarbību ar viņiem var panākt, ja iesaista to lēmumu pieņemšanā, kuri attiecas uz viņiem, respektē, pret viņiem izturas kā pret līdzīgiem skolas vai sabiedrības locekļiem.

Optimālais stils darbā ar pusaudžiem ir demokrātija – skolotāja darbā tā izpaužas tā, ka skolotājs nosaka kopīgo (vispārīgo) darbības virzienu, taču ļauj pašiem pusaudžiem pieņemt lēmumus par to, kā veikt konkrētos izpildes darbus, nekontrolējot katru izpildes soli.

Pusaudžiem ir tendence pārkāpt izvirzītos noteikumus, pārbaudīt, cik tālu visatļautībā skolotājs ļaus iet, tāpēc arī pārāk liberālas attiecības neder saskarsmē ar pusaudžiem. Ja pusaudži jūt, ka skolotājs nespēj kontrolēt noteiktās atļautā – neatļautā robežas, šāds skolotājs pusaudžos neizraisa cieņu, kā arī viņi intuitīvi jūt, ka uz šādu skolotāju nevar arī paļauties.

Lielākās problēmas skolā rodas tiem pusaudžiem, kuriem ir zems pašvērtējums, kuri guvuši emocionālu traumu.

Šajā vecumā galvenās psiholoģiskās īpatnības ir maksimālisms – šeit un tagad, tūlīt vai nekad, (pusaudzis grib apmierināt visas savas vajadzības uzreiz), ideālu meklēšana (cilvēks, varonis no grāmatas, no filmas), norobežošanās no apkārtējiem, savas subkultūras veidošana” (Vecumposmu attīstības īpatnības bērniem, 2008).

Literatūra skolēnam dod zināšanas, emocijas, pieredzi, iespēju apjaust un iedziļināties vispārcilvēciskajās vērtībās. Tāpēc ļoti svarīga ir literatūras izvēle, kas atkarīga no skolēnu vecuma īpatnībām (Rune, Karūsa, 1998).

Fizioloģiskās vecumposma īpatnības: skolēni (11 – 12 gadi) ir kustīgi, dzīvi, skaļi, enerģiski; ātri aizvainojas un uztraucas – viņu organisms strauji attīstās. Šajā period meitenes aug un veidojas ātrāk nekā zēni (Rune, Karūsa, 1998).

Psiholoģiskās īpatnības: izteikta tieksme darboties, vēlme visu izdarīt pareizi. Labprāt sadarbojas ar citiem, vairāk laika pavada ar vienaudžiem, bet brīžiem vēlas būt vieni. Koncentrējas uz individuālām interesēm, tāpēc draudzējas ar tiem, kuriem ir līdzīgi uzskati. Veidojas priekšstati par to, kas labs, kas slikts; ir samērā izteikts taisnīgums. Veidojas atbildības izjūta. Vērtē pieaugušos, kļūst kritiski pret sevi. Rodas intereses ārpus ģimenes un skolas. Ļoti pārdzīvo fiziskas un emociju izmaiņas, ir psihiski viegli ievainojami. Tiecas atzīt varoņus, elkus, autoritātes (Rune, Karūsa, 1998).

Pusaudža vecumposmā pieaug interese par savu iekšējo pasauli un padziļinās pašizziņa. Pusaudzis grib zināt, kāds viņš ir, kāds grib būt. Šajā vecumā notiek identificēšanās dzimuma lomā.

Kā jaunveidojums ir attīstījies abstraktā domāšana. Var izpausties pašaudzināšana (Puškarevs, 2001).

Zinot šīs psiholoģiskās vecumposma attīstības likumsakarības, literatūras stundas skolotājam būtu jāveido, palīdzot skolēniem izprast pašiem sevi, apzināties un izteikt savu viedokli, vērtēt literāro darbu varoņus, meklēt starp tiem tēlus, ko izvirzīt par savu ideālu, mēģināt nošķirt labo no ļaunā ne tikai literatūrā, bet spēt to ieraudzīt arī savā dzīvē (te varētu noderēt rosinoši domraksti), meklēt risinājumus savām problēmām.

1.2. Literatūra kā mācību priekšmets pamatskolā, tā mācību mērķis un uzdevumi

Literatūras mācību priekšmeta standartā 4. – 9. klasei minēts, ka izglītības programmās ar latviešu mācībvalodu 2/3 laika jāparedz latviešu folkloras, mitoloģijas un literatūras apguvei, 1/3 - citu tautu folkloras, mitoloģijas un literatūras apguvei.

Turpat minētais literatūras mācību priekšmeta mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidojot literatūras kā vārda mākslas uztveres spējas, skolēnu lasīšanas intereses, tēlaino domāšanu un radošo pašizpaušmi.

Literatūras lasīšanas mērķis pamatskolas sākumposmā – palīdzēt skolēniem apgūt nepieciešamās prasmes un zināšanas, lai tekstā spētu saskatīt dabas un sabiedriskās dzīves notikumus, izrastu to būtību un cēloņsakarības, veidojot savu analītiski vērtējošo attieksmi pret tiem (Anspoka, 2008).

Mācību priekšmeta uzdevums ir radīt izglītojamam iespēju apgūt vārda mākslas likumsakarības un izmantot iegūtās zināšanas lasīšanas procesā un daiļdarba interpretācijā, attīstīt tēlaino domāšanu un pašizpaušmes prasmes kā literāro darbu interpretētājam un paša radītu tekstu autoram, attīstīt sapratni par literatūru kā kultūras mantojuma veidu, apzināties literārajos darbos ietvertās vērtības, pilnīgot lasītāja intereses, vajadzības un pieredzi (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei, 2014).

Turpat noteikti arī citi mācību uzdevumi, piemēram, attīstīt valodiskās sazināšanās prasmes, izmantot valodas prasmes mācību procesā un pašizpaušmē, kā arī attīstīt prasmi pilnveidot savu runas kultūru, un mācību obligātais saturs, kurā iekļauti valoddarbības veidi - klausīšanās, runāšana, lasīšana un rakstīšana.

Valsts pamatizglītības standartā kā literatūras mācību priekšmeta galvenais uzdevums minēts - iepazīstināt ar dažādām mākslinieciskās izteiksmes formām. Izglītošanas aspektos un to vispārīgajā saturā ietverts tāds punkts kā - prasme formulēt un pamatot savu viedokli (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei, 2014).

Lasīšanas tehnikas pilnveidošana, prasme izvēlēties atbilstošāko lasīšanas veidu, spēja uztvert teksta saturu un analītiski to vērtēt, radīt priekšstatu par daiļliteratūru kā mākslas veidu, mācīt atpazīt vecumposmam, interesēm un vajadzībām atbilstošāko literatūru, veicināt nacionālās kultūrapziņas un nacionālās identitātes veidošanos, palīdzēt veidot starpkultūru dialogu, radīt interesi par lasīšanu kā procesu – tie ir svarīgākie literatūras uzdevumi (Anspoka, 2008).

Kultūrfilozofs M. Kagans ir teicis, ka “komunikācija kā viens no literatūras mācību principiem ir ievērojama, taču tā nav visaptveroša. Vērtības, savu personību katrs cilvēks, arī pamatskolas skolēns, veido pats kā savas darbības subjekts, nevis kā objekts, kurš spēj tikai uztvert un apgūt sniegto informāciju.”

Pasaulē pirmais līderības pasniedzējs Džons Eiders teicis, ka „lasīšana ir viens no četriem svarīgākajiem komunikācijas veidiem. Lasīšana ir process, kas ļauj iepazīt un uztvert to, kas rakstīts uz papīra vai ekrāna” (Eiders, 1999).

Lasīšanas procesā cilvēks attīsta domāšanu, uzmanību, iztēli, atmiņu un citus psihiskos procesus, uztver vārdu nozīmes, saskata jēdzieniskās saiknes, veido sapratni un izpratni par lasīto un analītiski novērtē to. Lasīšanas mācību saturam ir izziņas, vērtīborientācijas, pašapliecināšanās un emocionālā funkcija (Anspoka, 2008).

Tātad, literatūra ir tas mācību priekšmets, kurā skolēns nevis saņem gatavu recepti par to, kas ir kas, bet savus secinājumus mācās pieņemt pats, izstrādājot savu vērtību sistēmu individuālā darbā vai sadarbībā ar skolotāju un klasesbiedriem (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei, 2014).

1.2.1. Literatūras mācību saturs un metodika skolēnu lasītprasmes apguves veicināšanai

Mācību priekšmeta obligātais saturs sadalīts trīs daļās:

- literatūra – vārda māksla, kas sevī ietver literatūras specifiku, literāro darbu kā mākslinieciskas īstenības atspoguļojumu, literatūras veidu un žanru daudzveidību, literāro darbu satura un formas vienotību.

- literārā darba uztvere un radoša darbība, kas sevī ietver lasīšana kultūru, literāro darbu uztveri, interpretēšanu un vērtēšanu, kā arī daudzveidīgu pašizpaušmi literārā darba apguves procesā.
- literatūra – kultūras sastāvdaļa, kas sevī ietver literatūru kā īpašu tautas kultūras tradīciju apguves veidu, lasītāja intereses par nacionālo un cittautu folkloru un literatūru, kā arī informācijas avotu daudzveidību kultūra tradīciju apguvē (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei, 2014).

Starp pamatprasībām mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6. klasi, norādītas, piemēram - izglītojamais atšķir daiļliteratūras tekstu no citiem teksta veidiem, vērtē literārā darba ilustrācijas, salīdzinot dažādu mākslinieku atšķirīgo literārā darba notikumu un varoņu izpratni, ir iepazinis literatūras veidus, starpveidu un žanrus, ir iepazinis mutvārdu folkloras veidus un literārajos darbos ietvertos pasaules tautu folkloras sižetus, kā arī literārā darba uzbūves elementus, spēj noteikt literārā darbā varoņus un vērtē to nozīmi sižeta risinājumā, nosaka literārā darba sižeta elementus, tēlus, tēlainās izteiksmes līdzekļus un ritma elementus dzejā, ir interese par dažādu veidu un žanru literārajiem darbiem. Ka arī, izglītojamais izsaka savu viedokli un iesaistās sarunās par literāro darbu, saprot tā emocionālo noskaņu, izteiksmīgi lasa literāru tekstu, atklājot savu izpratni un attieksmi, novērtē paša vai citu teksta lasījumu pēc norādītiem kritērijiem, atstāsta literārā darba saturu, atklājot taja ietvērto informāciju par darbības vietu, laiku, personām un notikumiem, ir ieinteresēts radošajā pašizpaušmē, lasot literāru tekstu, ir ieinteresēts fantazēt, veidot asociācijas, radīt jaunas idejas, iesaistīties tekstveidoes procesā. Tāpat noteikts, ka izglītojamais, beidzot 6. klasi, izvēlas grāmatas atbilstoši savām lasītāja interesēm, orientējas grāmatas struktūrā, ir iepazinis tradicionālos informācijas avotus un orientējas savas skolas, pilsētas bibliotēkā, prot atrast nepieciešamo informāciju, ir ieinteresēts padziļināt izpratni par autora personību, iepazīstot daiļdarbu (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4.-9. klasei, 2014).

Valsts pamatzglītības standartā noteiktais literatūras mācību priekšmeta obligātais saturs sevī ietver komunikatīvo kompetenci, tajā skaitā, klausīšanos un lasīšanu (lasītprasmi, teksta uztveri un interpretēšanu, saziņas mērķim atbilstošu klausīšanās un lasīšanas stratēģiju apguvi un izvēli), runāšanu un sazināšanos (nosaukšana, informācijas apmaiņu, attieksmju un emociju izteikšanu, teksta plānošanu un strukturēšanu, teksta plānošanu un loģisku strukturēšanu atbilstoši valodas tradīcijām un prasībām). Turpat ietverta arī sociokultūras competence, kas, cita starpā, ietver arī ikdienas dzīves apstākļus, starppersonu attiecības, vērtības, pārlicības un attieksmes,

sociālās paražas, rituālus, valsts svētkus, Latvijas kultūrvidi, tradīcijas un sociālās pārmaiņas, kā arī kultūras tradīciju un sabiedrībā pieņemto normu ievērošanu saziņā, starpkultūru dialoga izpratni un prasmes un literatūras apguvi kā kultūras sastāvdaļu, literārā darba uztveri un radošo darbību, literatūru kā vārda mākslu, tās žanrus (folkloras žanri, literārā pasaka, pasaku luga, stāsts, novele, dzeja) (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei, 2014).

Atbilstoši vecumposmam Valsts pamatizglītības standartā noteiktajās pamatprasībās mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6. klasi, minēta komunikatīvā kompetence – skolēns zina, ka ir verbāli un neverbāli saziņas līdzekļi (mīmika, žesti), un izprot to nozīmi saziņā, nosaka saziņas adresātu un adresantu, tematu, mērķi, vietu un laiku, plāno un veido adresātam, saziņas tematam, mērķim, vietai un laikam atbilstošus izteikumus, izsaka savu viedokli un pamato to, izprot runas kultūras nozīmi saziņā un ievēro apgūtās runas etiķetes normas, pareizi, apzināti, veikli un izteiksmīgi lasa, nosaka lasītā teksta tematu un galveno domu, stāsta un/vai atstāsta tekstu īsi vai detalizēti, izprot lasītā teksta plānveidību un rindkopas jēgu teksta veidošanā, vērtē tekstā ietverto informāciju (jauna/zināma, svarīga/mazsvarīga) un izmanto to savā darbībā, mērķtiecīgi attīsta lasīšanas prasmi. Valodas kompetence – skolēns nosaka teksta galveno domu un teksta daļas (ievads, iztirzājums, nobeigums) un izprot to nozīmi teksta izveidē, veido tekstus apraksta un vēstījuma veidā. Sociokultūras kompetence - izglītojamais saprot valodas nozīmi kultūrā un savas personības pilnveidē, saskata tekstā kulturoloģisku informāciju (Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei, 2014).

Kā minēts literatūras mācību priekšmeta programmas paraugā, skolotāja rīcībā ir daudzveidīgas literatūras mācību metodes un darba formas, piemēram, daiļdarba vai tā fragmentu lasīšana ar intonācijas izjūtu, tēlaini asociatīva daiļdarba uztvere (iesaistīšanās līdzradīšanā), izlasītā komentēšana, skaidrojums, pārrunas, tēlaini emocionāls stāstījums, esejiska apcere jeb pārdomu darbs, raksturojums, analīze, mācību problēmu risināšana, diskusijas, spēle, inscenēšana, dramatisācija, ilustrāciju aplūkošana un zīmēšana, dziedāšana un skaņdarbu klausīšanās, kino un videomateriālu iepazīšana un veidošana, mākslinieciska rakstura konkursi, projekta metode, dzejas miniizlašu veidošana, jaunrades darbu sagatavošana un prezentēšana u. c. (Literatūras mācību programmas paraugs, 2014).

Skolēnu lasītprasmes sekmēšanai izmantojamas dažādas metodes un darba organizācijas formas, kas ļauj apgūt:

- darbu ar tekstu (lasīšanu, asociatīvo uztveri, izlasītā komentēšanu, prognozēšanu, analīzi u.tt.
- diskusiju praksi un sarunas (viedokļa izteikšanu un aizstāvēšanu par vienotu lasītu daiļdarbu).
- radošo rakstīšanu par lasīto tekstu vai lasītā teksta sakarā (jaunrades darbu veidošanu, eseju, iekšējā monologa vai dialoga veidošanu, lasītāja dienasgrāmatas veidošanu u.c.).
- situācijas analīzi.
- stāstījumu par pieredzi, kas gūta lasīšanas procesā (lasīšanas seminārā).
- vizualizēšanu (ilustrāciju veidošanu vai izpēti, kartes vai sižeta līknes veidošanu).
- lomu spēles.
- filmu veidošanu pēc lasītā teksta motīviem u.c.

Lietpratīgs lasītājs ir tas, kurš lasa pareizi, apzināti, raiti un izteiksmīgi. Pieredzējis lasītājs tekstu lasa, skaidri zinot lasīšanas nolūku, izmanto lasīšanai atbilstošu lasīšanas veidu un izprot teksta saturu, sasaistot izlasīto ar jau zināmo informāciju, analizē izlasīto, un koncentrējas uz teksta saturu, nevis lasīšanas tehniku (Anspoka, 2008).

„Viņa uzmanības lokā nav lasīšanas tehniskā puse – viņam nav jādomā ne par burtu, ne zilbju, ne vārdu, ne frāžu, ne lielāku teksta daļu izlasīšanas tehniku” (Ptičkina, 1999).

Lasīšanas pareizību raksturo vārda nozīmes izpratne kontekstā, kad lasītājs uztver nevis atsevišķas skaņas, burtus vārdus vai pat teikumus, bet uztver domu, ko tie pauž. Apzinātība savukārti ir lasīta izpratne, kad, lasot tekstu, veidojas loģiska saikne starp dažādu iepriekš zināmu informāciju, sasaistot to ar savu pieredzi. Lasīšanas temps ir cieši saistīts ar izpratni, jo cilvēka lasīšanas temps ir individuāls un, sasniedzot noteiktu ātrumu, pazūd izlasītā teksta uztvere. Tāpat teksta uztverei trauce arī pārāk lēns temps. Lasīšanas temps ir trenējama prasme, bet to nevar apzināti paaugstināt, to var tikai trenēt piemērotos apstākļos, kad nekas netraucē lasīšanai, ir ērti un ir skaidri zināms lasīšanas nolūks, lai izvēlētos īsto lasīšanas veidu. (..) Lasījuma izteiksmīgums novērtējams tikai skaļās lasīšanas laikā un tā priekšnoteikums ir teksta satura izpratne, kas ļauj izvēlēties īsto intonāciju, balss tembru, tempu, ievērot loģiskas pauzes un uzsvarus, paužot savu emocionālo attieksmi pret lasīto tekstu (Anspoka, 2008).

Tā kā minētie lasīšanas kvalitātes rādītāji mijiedarbojas viens ar otru, skolotāja uzdevums skolēnu lasītprasmes veicināšanas nolūkā ir mērķtiecīgi izvēlēties lasāmos tekstus un veicamos uzdevumus.

Skolotāja uzdevums ir izvēlēties tādu lasāmvielu un darba metodiku, lai skolēns pilnīgotu teksta uztveres uz izpratnes līmeni, gūstot gandarījumu no paša lasīšanas procesa. Svarīgi izvēlēties augstvērtīgus literāros darbus, kuros ir iztēli rosinošs saturs, tēlaina un bagāta valoda. (Anspoka, 2008).

„Ja skolotājam izdodas panākt skolēnu līdzpārdzīvojumu literāra darba lasīšanas laikā, tad viņš ir veicis galveno estētiskās audzināšanas uzdevumu” (Ptičkina, 1999). Jo personības vērtību sistēma veidojas emocionāla pārdzīvojuma rezultātā.

„Jebkurš mēģinājums uzlabot lasītprasmi jāsāk ar motivāciju. Tāpēc katra skolotāja uzdevums šai datoru laikmetā ir radīt bērnam lasīšanas motivāciju, parādīt, ka lasīt – tas var būt interesanti un lietderīgi. Vispirms jāapzinās lasīšanas nolūks. (..) Lasīšanas nolūki var būt atšķirīgi: atrast svarīgus faktus, atbildēt uz konkrētu jautājumu, vērtēt izlasīto, uzzināt ko jaunu, lasīt prieka pēc” (Mežvēvere, 2004).

Skolēnu sasniegumus lasīšanas kompetencē iespējams izteikt kompetences līmeņos (*skatīt 1.1. tabulu*).

Lasīšanas kompetences līmeņi.

Līmenis	Ko skolēns var paveikt
6. līmenis	Izdarīt vairākus secinājumus, salīdzinājumus un pretstatījumus, kas vienlaikus ir detalizēti un precīzi. Demonstrēt pilnīgu un detalizētu izpratni par vienu vai vairākiem tekstiem, kas var ietvert arī integrētu informāciju no vairākiem tekstiem. Strādāt ar nepazīstamiem jēdzieniem svarīgas konkurējošas informācijas klātbūtnē un veidot vispārīgus spriedumus interpretācijām. Risinot reflektēšanas un izvērtēšanas aspekta uzdevumus, spēj kritiski novērtēt tekstu vai izteikt pieņēmumus par sarežģītu, nepazīstamu tekstu, izmantojot dažādus kritērijus, izmantojot savu pieredzi, veic precīzu analīzi un pievērš uzmanību pat neuzkrītošām teksta detaļām.
5. līmenis	Atrast un sakārtot noteiktā secībā vai saistīt piedāvātajā tekstā atsevišķas informācijas daļas, no kurām dažas var arī nebūt atrodamas pamattekstā. Risinot reflektēšanas un izvērtēšanas aspekta uzdevumus, kritiski novērtēt tekstā ietverto informāciju vai izteikt pieņēmumus, balstoties uz konkrētām zināšanām. Gan reflektēšanas, gan interpretēšanas uzdevumos demonstrē pilnīgu un detalizētu nepazīstama teksta izpratni, saprot jēdzienus, kuri neatbilst skolēna pieredzei.
4. līmenis	Atrast un noteiktā secībā sakārtot vai apvienot vairākas, dažādiem kritērijiem atbilstošas informācijas daļas. Atklāt teksta jēgu, izprotot valodas līdzekļu izmantojuma nianšes. Risinot interpretācijas uzdevumus, izprast un lietot nepazīstama konteksta jēdzienus. Reflektēšanas aspekta uzdevumos spēj izmantot zināšanas, lai izteiktu pieņēmumus un kritiski vērtētu tekstu. Precīzi izprot garu vai sarežģītu tekstu, kura saturs vai forma var būt nepazīstama.

3. līmenis	<p>Atrast un dažos gadījumos atpazīt saistību starp vairākām tekstā atrodamās informācijas daļām. Interpretācijas uzdevumos integrēt atsevišķas teksta daļas, lai noskaidrotu tā galveno domu, izprastu saikni, izskaidrotu vārdu, frāžu nozīmi. Salīdzināt, pretstatīt, klasificēt tekstā ietverto informāciju, ņemot vērā dažādus kritērijus. Vajadzīgā informācija var būt neievērojama, var būt daudz konkurējošās informācijas vai citu šķēršļu, piemēram, viedokļu, kas ir pretēji sagaidāmajam vai formulēti nolieguma veidā. Risinot reflektēšanas uzdevumus, salīdzināt, veidot sakarības, izskaidrot, novērtēt kādu teksta komponentu, demonstrēt teksta detalizētu izpratni, izmantojot ikdienas pieredzē gūtu vai arī mazāk zināmu informāciju.</p>
2. līmenis	<p>Atrast vienu vai vairākus informatīvus faktus, kurus var izmantot secinājumiem un kuri atbilst dažādiem kritērijiem. Noteikt teksta galveno domu, izprast kopsakarības, izmantot vienkāršu klasifikāciju. Veidot izpratni par kādas teksta daļas saturu, ja nepieciešamā informācija nav ļoti nozīmīga un jāatrod vienkāršāki argumenti. Salīdzināt vai pretstatīt informāciju, balstoties uz kādu teksta elementu. Salīdzināt jau zināmo un tekstā ietverto jauno informāciju, atrast pastāvošās kopsakarības. Izskaidrot kādu teksta iezīmi, balstoties uz savu pieredzi un attieksmi pret apspriežamo problēmu.</p>
1.a līmenis	<p>Atrast vienu vai vairākas neatkarīgas, skaidri saprotamas informācijas daļas, noteikt galveno domu, autora mērķi tekstā par zināmu tematu, veidot vienkāršas sakarības starp tekstā ietverto informāciju un ikdienas zināšanām, vispārzināmo. Nepieciešamā informācija tekstā ir skaidri izteikta, var būt arī nedaudz konkurējošas informācijas.</p>

1.b līmenis	Atrast vienu skaidri izprotamu un viegli ieraugāmu informācijas daļu īsā, vienkāršā tekstā ar pazīstamu saturu un formu (stāstījumā vai vienkāršā sarakstā). Teksts parasti sniedz atbalstu lasītājam, piemēram, informācija atkārtojas, ietverti attēli vai vienkārši simboli, konkurējošās informācijas ir nedaudz. Interpretēšanas uzdevumos spēj veidot vienkāršas saites starp blakus esošām informācijas daļām.
-------------	---

(Skolēnu lasīšanas kompetence, 2012).

Skolēnu iesaistīšanā liela loma ir skolotāja personībai un izvēlētajiem metodiskajiem līdzekļiem – mērķtiecīgiem komentāriem, stāstījumam, jautājumiem un atbildēm, pārrunām, diskusijām, debatēm, uzskates līdzekļiem un citiem palīg līdzekļiem. Lasot tekstu, cilvēks uztver tā saturu, ņemot vērā savu pieredzi. Darbs ar tekstu ir rakstītāja un lasītāja mijiedarbība (Anspoka, 2008).

Strādājot ar tekstiem, svarīgi darbu diferencēt un individualizēt, jo skolēniem ir dažāda pieredze, atšķirīgs lasītprasmes līmenis un daudzveidīgas intereses. „Lai objektīvi vērtētu skolēna lasītprasmi, ir svarīgi izvēlēties dažādu žanru un dažādu stilu tekstus, kā arī skolēnam piedāvāt dažādu līmeņu uzdevumus – no reproduktīva līdz radošam līmenim” (Anspoka, 2015).

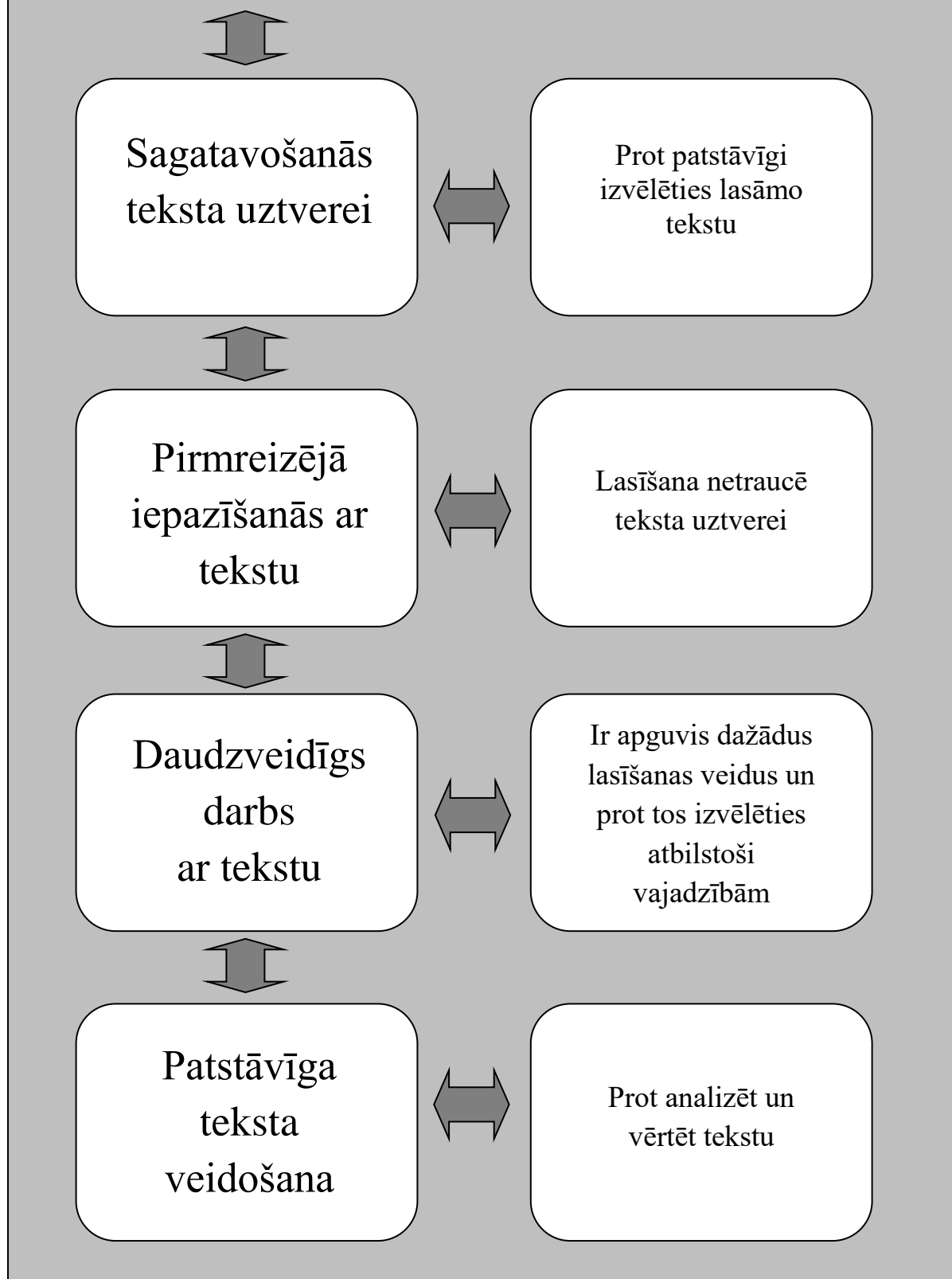
Skolotāja uzdevums ir attīstīt lasītprasmi atbilstoši mērķim. Tas jādara nevis tikai valodu skolotājiem, bet gan konkrētu priekšmetu un zinātņu pārzinātājiem – skolotājiem (Kriekšis, 2016).

Literatūras mācību metodika ir saistīta ar klutūrfilozofiju, vispārīgo didaktiku, mākslas psiholoģiju, pedagoģisko psiholoģiju, literatūras teoriju, estētiku, ētiku, hermeneitiku, aksioloģiju un citām zinātnēm. Literatūras apguve var tikt uzskatīta par psihisku procesu un rezultātu, turklāt nereti pats process ir nozīmīgāks par rezultātu (Rudzītis, 2000).

1.2.2. Eksperimentāls modelis pamatskolēnu lasītprasmes pilnveidei literatūras stundās un lasītprasmes kvalitātes vērtēšanas kritēriji un rādītāji

Lai pilnveidotu skolēna lasītprasmi, svarīgs mērķtiecīgs darbs ar tekstu. Tas sevī ietver vairākus posmus (*skat. 1.2. attēlu*).

LIETPRATĪGS LASĪTĀJS

1.2. attēls Lietpratīgs lasītājs – eksperimentāls modelis

Lai pārbaudītu izveidotā modeļa saistību ar skolēna lasītprasmi, izmantoti šādi kritēriji (skat. 1.3. tabulu).

1.3. tabula

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Rādītāji		
	Augsts	Vidējs	Zems
Prasme formulēt teksta pamatdomu	Prot uztvert teksta pamatdomu un to noteikt.	Daļēji prot uztvert teksta pamatdomu un to noteikt.	Neprot uztvert teksta pamatdomu un to noteikt.
Prasme raksturot galvenos varoņus	Prot raksturot tekstā minēto varoņu ārējo izskatu un raksturu.	Daļēji prot raksturot tekstā minēto varoņu ārējo izskatu un raksturu.	Neprot raksturot tekstā minēto varoņu ārējo izskatu un raksturu.
Prasme raksturot daiļdarbā tēloto laiku un vietu	Prot saskatīt un raksturot daiļdarbā aprakstīto notikumu laiku un vietu.	Prot ar tikai ar skolotāja vai klasesbiedru palīdzību saskatīt un raksturot daiļdarbā aprakstīto notikumu laiku un vietu.	Neprot pat ar skolotāja vai klasesbiedru palīdzību saskatīt un raksturot daiļdarbā aprakstīto notikumu laiku un vietu.
Prasme formulēt savu attieksmi un viedokli par izlasīto tekstu	Prot izteikt savu attieksmi pret tekstā aprakstītajiem notikumiem, varoņu rīcību, kā arī to pamatot.	Prot izteikt savu attieksmi pret tekstā aprakstītajiem notikumiem, varoņu rīcību, bet neprot to pamatot.	Neprot izteikt savu attieksmi pret tekstā aprakstītajiem notikumiem, varoņu rīcību.

2. LASĪTPRASMES APGUVES PROCESS LITERATŪRAS STUNDĀS PAMATSKOLĀ PRAKSĒ

2.1. Pētījuma vispārīgs raksturojums

Pētījuma mērķis ir praktiski pētīt sākotnējo situāciju skolēnu lasītprasmē un pārbaudīt teorētiski izstrādātā modeļa saistību ar skolēna lasītprasmes pilnveidi.

Pētījums tika veikts 3 posmos:

1. Esošās situācijas apzināšana.
2. Izmēģinājuma darbības plāna izveide un izmēģinājuma darbība, aprobējot izveidoto modeli.
3. Iegūto rezultātu apkopošana, analīze un ieteikumu izveidošana.

Izmēģinājuma darbība tika veikta divos posmos. Pirmais no tiem 2015./16. mācību gada garumā, otrs - 2016./17. mācību gada garumā. Pētījumā piedalījās 15 6. klases kolēni pirmajā posmā un tie paši 15 7. klases skolēni nākamajā mācību gadā. Pētījumā tika izmantotas vairākas pētnieciskās metodes: novērošana, pedagoģiskais izmēģinājums. Dati ir apkopoti un matemātiski apstrādāti. Tika veikta sākuma situācijas fiksēšana un salīdzināšana ar izmaiņām ik pēc 3-4 mēnešiem.

Pamatā izvēlēta tāda darba forma kā lasīšanas seminārs. Šī forma izvēlēta tāpēc, ka lasīšanas seminārā var iekļaut modelī ietvertos darba nosacījumus.

Lasīšanas semināri nodrošina skolēnu iespējas attīstīt lasītprasmi, lasīt ne tikai skolotāja piedāvātus tekstus, bet arī patstāvīgi izvēlētu literatūru, kas padara lasīšanas procesu jēgpilnu un sniedz rezultātus, kas ļauj pārbaudīt izvirzīto hipotēzi.

Pedagoģiskais izmēģinājuma darbs tika veikts, koriģējot un papildinot mācību programmu, kurā paredzēti ikmēneša lasīšanas semināri, jo tajos var ietvert dažādas darba organizācijas formas un metodes, kas ļauj spriest par skolēnu prasmi lasīt un strādāt ar tekstu atbilstoši iepriekš aprakstītajiem kritērijiem. Datu ieguve notika pedagoģiskā procesa novērošanas laikā. Iegūtie dati tika apkopoti katra mācību gada sākumā, otrā semestra sākumā un mācību gada beigās.

2.2. Pamatskolēnu lasītprasmes sākotnējais līmenis

Pētījumā sākumā tika noskaidrots, ka 6. klasē daļa skolēnu brīvajā laikā nelasa daiļliteratūru, arī mācību stundām paredzētos tekstus lasa nelabprāt un ar grūtībām spēj analizēt lasīto tekstu. Tas bija labs iemesls censties situāciju mainīt, vienlaikus veicot pētījumu par to, kā uzlabosies skolēnu lasītprasme. Pētījums norisinājās divus mācību gadus, četras reizes semestrī veidojot lasīšanas semināru stundas, kad skolēni, pēc iepriekš sagatavota uzmetuma, stāstīja par savu lasīšanas pieredzi konkrētā izlasīta daiļdarba aspektā. Pētījuma gaitā iegūtie rezultāti tika fiksēti 3 reizes katra mācību gada ietvaros: septembrī - pētījumu uzsākot, janvārī – kontroles rezultāti un maijā – pētījuma noslēguma rezultāti.

Katrs cilvēks citādi izjūt un izprot lasītu tekstu. Radošums tiek attīstīts, izklāstot savu viedokli, to pamatojot un tolerantī izturoties pret citu domām. Semināra nodarbībās piedalās arī skolotājs, kurš pastāsta par savu pieredzi ar konkrēto literāro darbu (ja daiļdarbs ir lasīts), savām vērtībām un viedokli par daiļdarbu, savu viedokli neuzspiežot kā vienīgo pareizo, vai mēģina, apkopojot skolēna stāstīto, izteikt savu viedokli par daiļdarba aktualitāti, paustajām vērtībām un tēlu nozīmību.

Sākotnējā situācijas izpēte ļauj secināt, ka:

- skolēnu lasītprasme ir viduvēja (par to liecina tas, ka skolēni maz lasa, neizprot vai tikai daļēji izprot lasīto tekstu)
- mācību metodes lasītprasmes veicināšanai ir vienveidīgas, skolēniem trūkst iniciatīvas, dominē skolotāja iniciatīva, piedāvājot tekstus un darbu ar tiem.

2.3. Eksperimentālā darbība literatūras stundās skolēnu lasītprasmes veicināšanai un tās izpētes rezultāti

Ekperimenta laikā tika aprobēts *1.2. attēlā* attēlotais modelis.

Skolēni lasīja dažādus tekstus, strādāja ar tiem un tikai pētīts, kā tie ietekmē lasītprasmes attīstību pēc dotajiem kritērijiem.

Lai varētu apstrādāt datus, skolēnu darba rezultāts tiek izteikts punktos.

Vērtēšanas kritēriji

Izlasītā apjoms:

2 p. – izlasīta apjoms atbilst nosacījumiem

1 p. – izlasīta apjoms neatbilst nosacījumiem

Prasme formulēt pamatdomu:

2 p. – precīzi spēj formulēt pamatdomu un pamatot to

1 p. – daļēji spēj formulēt pamatdomu un pamatot to

0 p. – nespēj formulēt pamatdomu un pamatot to

Prasme raksturot galvenos varoņus:

2 p. – spēj raksturot galvenos varoņus (portrets, īpašības, pamatojums)

1 p. – daļēji spēj raksturot galvenos varoņus

0 p. – nespēj raksturot galvenos varoņus

Prasme raksturot tēloto laiku un vietu:

2 p. – spēj raksturot literārajā darbā tēloto laiku un vietu, minot piemērus

1 p. – daļēji spēj raksturot darbā tēloto laiku un vietu

0 p. – nespēj raksturot darbā tēloto laiku un vietu

Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto:

2 p. – spēj noformulēt savu attieksmi pret izlasīto, paust atziņas, ieteikumus

1 p. – daļēji spēj formulēt savu attieksmi pret izlasīto

0 p. – nespēj formulēt savu attieksmi pret izlasīto

Vērtējot skolēnu lasītprasmi, par pamatu tika ņemts lasītā teksta apjoms (6. klasē vismaz 100 lpp., bet 7. klasē vismaz 150 lpp.) un daiļdarba izpratne

Pētījums sākts, piefiksējot pirmā lasīšanas semināra rezultātus, izanalizējot tos un izdarot secinājumus par steidzami nepieciešamiem uzlabojumiem skolēnu lasītprasmes un literāro interešu attīstīšanā (skat. 2.1.tabulu).

2.1. tabula

Pētījuma sākotnējie dati no 2015. gada 25. septembra

Skolēns	Izlasītā apjoms		Prasme formulēt pamatdomu			Prasme raksturot galvenos varoņus			Prasme raksturot tēloto laiku un vietu			Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto			Punkti kopā
	2 p.	1 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	
1.		x			x		x			x			x		4
2.	x			x			x		x				x		8
3.	x			x			x			x			x		6
4.	x			x			x			x		x			7
5.		x		x			x			x			x		5
6.		x			x		x				x		x		3
7.	x			x			x			x		x			7
8.	x		x			x			x			x			10
9.		x			x	x				x			x		5
10.		x		x			x			x			x		5
11.	x			x			x			x			x		6
12.	x				x		x			x			x		5
13.		x			x		x			x			x		4
14.*		x			x			x			x		x		2
15.		x			x		x			x			x		4

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

Pētījuma rezultāti ļauj secināt, ka skolēni lasa nelabprāt, daļa skolēnu uzdevumu izpildījuši pavirši, neprot formulēt literāra darba pamatdomu un paust savu attieksmi par izlasīto.

Tā kā skolēnu lasītprasmi un literāro interešu attīstīšanu veicina regulāra daiļliteratūras lasīšana un analizēšana, tad, lai tā nebūtu tikai formāla izlasīšana, bet sniegtu skolēnam iespēju pārdomāt lasīto, secināt, kāpēc autors šo grāmatu ir uzrakstījis, kāds ir tās vēstījums un kā tas ietekmē lasītāju, tika noteikts:

- semināru biežums – reizi mēnesī (4 semināri semestrī)
- izlasāmā daiļdarba apjoms – vismaz 100 lpp. pirmajā pētījuma gadā un vismaz 150 lpp. otrajā pētījuma gadā
- literatūras izvēle – pārmaiņus dodot pilnīgi brīvu izvēli, ko lasīt, un, nosakot tematu vai autoru, kura darbs jāizlasa.

Pētījuma sākotnējie dati ļāva secināt, ka skolēni labprāt izvēlējās komiksa tipa grāmatas, kurās ir maz teksta, bet ļoti daudz ilustrāciju. Vēloties mainīt un uzlabot skolēnu literārās intereses, pētījuma starpposmu semināriem tika noteikts lasīšanas papildnosacījums, proti, kura autora darbs jāizlasa vai kurš tieši daiļdarbs visiem jāizlasa. Pirmā mācību gada laikā šādi papildnosacījumi tika noteikti trīs reizes – vienā no tām bija jāizlasa jebkura Ēriha Kestnera grāmata, nākamajā - jāizvēlas fantāzijas žanra literārs darbs, bet trešajā reizē - Luisas Lorijas zinātniskās fantastikas darbs “Devējs”, pēc kura seminārnodarbības klasē tika rīkots ārpusstundu darbs – filmu vakars, kurā skolēni noskatījās arī šī darba ekranizējumu. Otrā mācību gada laikā tāpat papildnosacījumi tika noteikti trīs reizes. Pirmajā bija jāizlasa jebkura Džilas Lūisas grāmata, otrajā – jebkura Astrīdas Lindgrēnas grāmata, trešajā – visi lasīja Silēnas Edgāras un Pola Beorna grāmatu “14-14”.

Pētījuma kontroles semināros, vienmēr septembrī, janvārī un maijā, skolēni brīvi izvēlējās literāros darbus paši pēc savām interesēm.

Katru mēnesi skolēniem bija jāizlasa viens atbilstoša apjoma daiļdarbs un tas jāizanalizē, aizpildot darba lapu (*skat. 1. pielikumu*), kas kalpoja par palīgu semināra prezentācijā, pēc sekojošiem kritērijiem:

- jānosauc daiļdarba autors un nosaukums
- jāizskaidro, pamatojot savu viedokli, kāda ir daiļdarba galvenā doma, kādas problēmas risinātas daiļdarbā, ko autors ar šo darbu vēlējis darīt zināmu
- jāraksturo daiļdarba galvenā varoņa (galveno varoņu) portrets un jāmin vismaz trīs rakstura īpašības, pamatojot savu viedokli
- īsi jāpārstāsta daiļdarba saturs
- jāraksturo darbā tēlotais laiks un vieta, minot piemērus, kas par to liecina

- jāsecina, kādas atziņas iegūtas, izlasot šo grāmatu. Vai ieteiktu to citiem, kāpēc?

Pētījuma gaitā tika veikti pieraksti par katra bērna izvēlēto daiļdarbu (literārajām interesēm) un iegūto vērtējumu (lasītprasmes atspoguļojumu). Pētījumā tiek salīdzināti skolēnu rezultāti septembrī, janvārī un maijā abos pētījuma gados, skatīta attīstības dinamika (vai tā ir augoša) un vai sasniegts rezultāts lasītprasmes uzlabošanā.

Jau otrajā kontroles seminārā, 2016. gada 22. janvārī, rezultāti bija uzlabojušies un izpratne par literārā darba analīzi - pieaugusi. Vislabāk skolēni spēja raksturot literārā darba varoņus, bet grūtības sagādāja pamatdomas formulējums, tēlotā laika un vietas raksturojums, kā arī savas attieksmes paušana par izlasīto (sk. 2.2. tabulu).

2.2. tabula

Pētījuma dati no 2016. gada 22.janvāra

Skolēns	Izlasītā apjoms		Prasmeformulēt pamatdomu			Prasme raksturot galvenos varoņus			Prasme raksturot tēloto laiku un vietu			Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto			Punkti kopā
	2 p.	1 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	
1.	x			x		x				x			x		7
2.	x		x			x			x			x			10
3.	x		x			x				x			x		8
4.	x		x			x				x		x			9
5.	x			x		x				x			x		7
6.		x		x		x				x			x		6
7.	x			x		x				x		x			8
8.	x		x			x			x			x			10
9.	x			x			x		x				x		7
10.	x		x			x				x			x		8
11.	x		x				x			x		x			8
12.	x			x		x				x			x		7
13.	x		x				x				x	x			7
14.*		x			x		x				x		x		5
15.	x		x				x			x			x		7

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

Trešā kontroles semināra rezultāti atklāj pētījuma norisi un būtisku skolēnu lasītprasmes uzlabošanos. Ir pieaugusi prasme formulēt literārā darba pamatdomu un paust savu attieksmi. Nedaudz kritusies prasme raksturot literārā darba galvenos varoņus, ko varētu skaidrot ar sarežģītāku literāru darbu izvēli un daļēji arī ar paviršību mācību gada noslēgumā. Teicami tiek ievērots literārā darba apjoms, nereti krietni pārsniedzot prasītās 100 lappuses (*sk. 2.3. tabulu*).

2.3. tabula

Pētījuma dati no 2016. gada 20. maija

Skolēns	Izlasītā apjoms		Prasme formulēt pamatdomu			Prasme raksturot galvenos varoņus			Prasme raksturot tēloto laiku un vietu			Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto			Punkti kopā
	2 p.	1 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	
1.	x		x				x			x			x		7
2.	x		x			x			x			x			10
3.	x		x				x			x		x			8
4.	x		x			x			x			x			10
5.	x			x		x				x		x			8
6.	x			x			x				x		x		5
7.	x		x			x				x			x		8
8.	x		x			x			x			x			10
9.	x		x				x			x			x		7
10.	x		x			x				x			x		8
11.	x		x			x				x		x			9
12.	x		x				x				x		x		6
13.	x		x				x			x			x		7
14.*		x		x			x				x	x			5
15.	x		x			x				x			x		8

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

Uzsākot otro pētījuma gadu, tika mainīts apjoma nosacījums, nosakot, ka jāizlasa vismaz 150 lappušu. Ceturtais kontroles seminārs atklāja grūtības pielāgoties jaunajam apjomam un atsevišķu pētījuma dalībnieku rezultātu kritumu, atsākot darbu pēc ilgstošā pārtraukuma vasaras brīvlaikā (sk. 2.4.tabulu).

2.4. tabula

Pētījuma dati no 2016. gada 29. septembra

Skolēns	Izlasītā apjoms		Prasmeformulēt pamatdomu			Prasme raksturot galvenos varoņus			Prasme raksturot tēloto laiku un vietu			Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto			Punkti kopā
	2 p.	1 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	
1.	x			x			x			x				x	5
2.	x		x			x				x		x			9
3.	x		x				x			x			x		7
4.	x		x			x			x			x			10
5.		x		x		x				x		x			7
6.		x		x			x				x		x		4
7.	x		x			x			x				x		9
8.	x		x			x			x			x			10
9.	x		x				x			x			x		7
10.		x	x			x				x			x		7
11.	x		x			x			x			x			10
12.	x		x				x			x				x	6
13.	x		x				x			x			x		7
14.*		x		x			x				x			x	3
15.	x		x			x				x			x		8

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

Piektajā kontroles seminārā uzlabojumi bija ļoti individuāli. Kāda dalībnieka motivācija ir augstāka, kādam vecumposma īpatnību dēļ tā sarukusi. Kopējā virzība tomēr ir pozitīva. Problēmas joprojām sagādā tēlotā laika un vietas raksturošana, arī savas attieksmes paušana (sk. 2.5. tabulu).

2.5. tabula

Pētījuma dati no 2017. gada 27. janvāra

Skolēns	Izlasītā apjoms		Prasmeformulēt pamatdomu			Prasme raksturot galvenos varoņus			Prasme raksturot tēloto laiku un vietu			Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto			Punkti kopā
	2 p.	1 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	
1.	x			x			x			x			x		6
2.	x		x			x				x		x			9
3.	x		x				x			x			x		7
4.	x		x			x			x			x			10
5.	x			x		x				x			x		7
6.		x		x			x			x			x		4
7.	x		x			x			x				x		9
8.	x		x			x			x			x			10
9.	x			x			x			x			x		6
10.	x		x			x				x		x			8
11.	x		x			x				x		x			9
12.	x		x			x				x			x		8
13.	x		x				x			x			x		7
14.*		x		x			x			x				x	4
15.	x		x			x			x				x		9

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

Noslēguma kontroles seminārā paaugstinājusies skolēnu motivācija un jūtami uzlabojusies rezultāti. Pētījuma noslēguma rezultāti ataino izaugsmi un attaisno ieguldīto darbu. Uzlabojusies skolēnu prasme raksturot tēloto laiku un vietu, un īpaši uzlabojusies prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto (sk. 2.6. tabulu).

2.6. tabula

Pētījuma dati no 2017. gada 19. maija

Skolēns	Izlasītā apjoms		Prasmeformulēt pamatdomu			Prasme raksturot galvenos varoņus			Prasme raksturot tēloto laiku un vietu			Prasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto			Punkti kopā
	2 p.	1 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	2 p.	1 p.	0 p.	
1.	x			x		x				x			x		7
2.	x		x			x			x			x			10
3.	x		x			x				x		x			9
4.	x		x			x			x			x			10
5.	x			x		x				x		x			8
6.		x		x			x			x		x			6
7.	x		x			x			x				x		9
8.	x		x			x			x			x			10
9.	x			x		x				x			x		7
10.	x		x			x				x		x			8
11.	x		x			x			x			x			10
12.	x		x			x				x			x		8
13.	x		x			x				x			x		8
14.*		x		x			x			x				x	4
15.	x		x			x			x			x			10

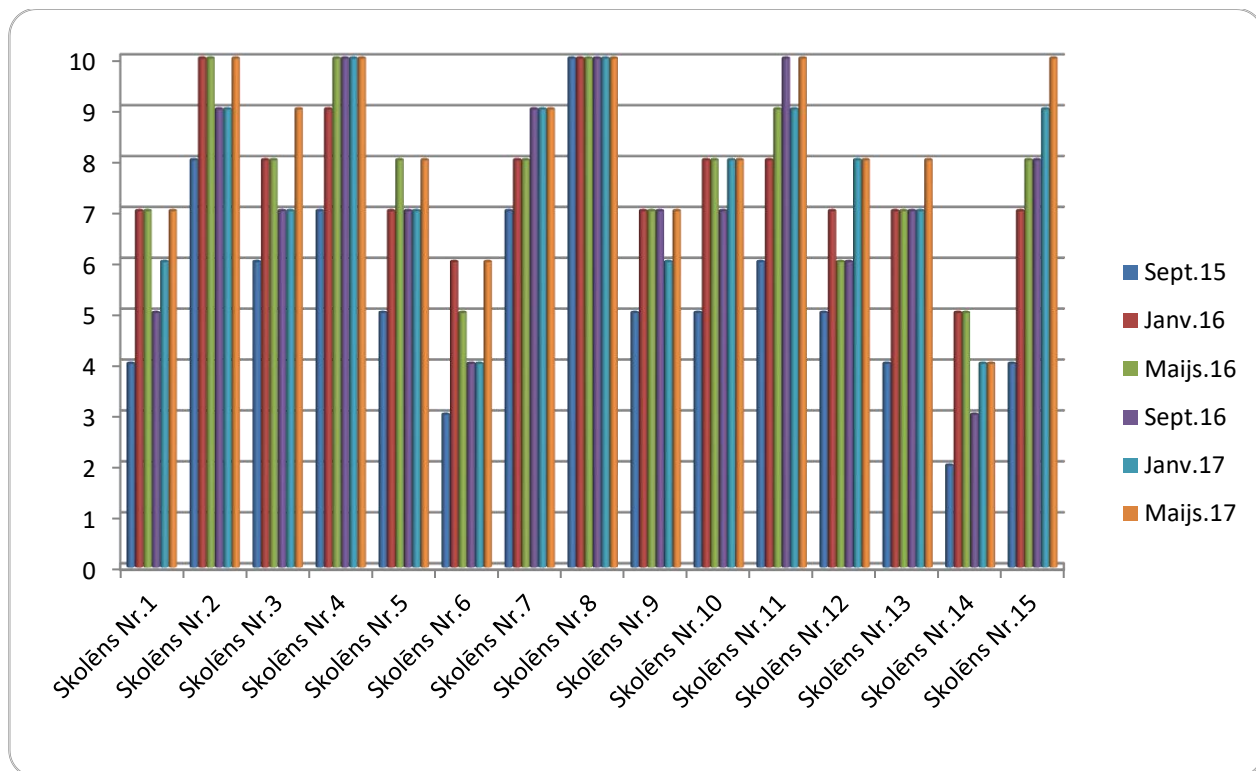
*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

Pētījuma ietvaros neliels ieskats gūts arī skolēnu literāro interešu attīstībā, ko veicinājusi sadarbība ar skolēniem, iesakot viņiem piemērotus literāros darbus viņu interešu ietvaros (*skat. 2. un 3.pielikumā*).

Skolēnu lasītprasme, ar to saprotot spēju uztvert teksta galveno domu un paust savu attieksmi pret izlasīto, būtiski pieaugusi tiem skolēniem, kuriem pirmajā lasīšanas seminārā tas sagādāja grūtības.

Statistika liecina, ka skolēnu izaugsme ir ar pozitīvu dinamiku. Salīdzinot ar pētījuma sākumu, izaugsme novērota visiem pētījumā iesaistītajiem skolēniem. Diemžēl vienam no skolēniem nav izdevies noturēt pirmā pētījuma gada rezultātu un otrajā gadā, motivācijas trūkuma dēļ, pirmā gada pozitīvais rezultāts vairs nav sasniegts (skolēns Nr.14). Motivācija grūtības novērotas vēl viena skolēna mācību darbā, kurš tikai pētījuma beigās spēja otrreiz sasniegt sešu punktu atzīmi (skolēns Nr.6).

Pētījuma noslēgumā tika secināts, ka literatūras stundās papildus ieguldītais darbs ir devis gaidītos rezultātus un ir turpināms arī nākamajos mācību gados (*sk. 2.7. attēlu*).

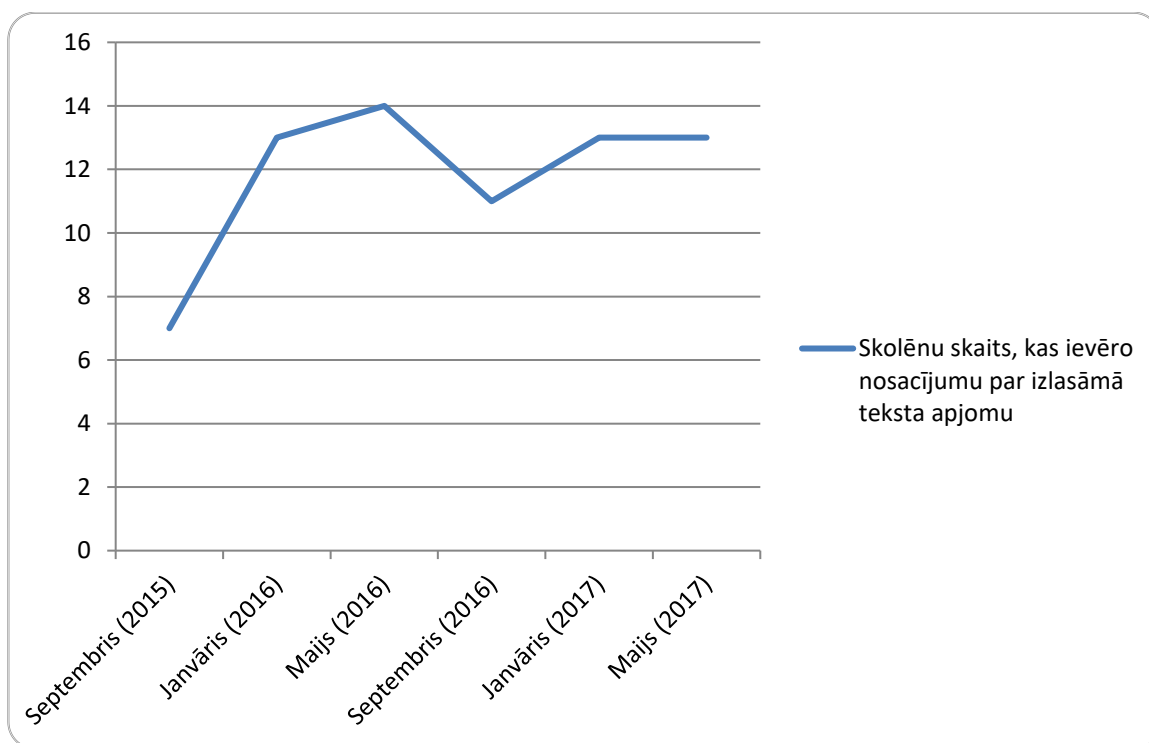

2.7. attēls Skolēnu lasītprasmes izaugsme pētījuma gaitā

Skolēnu literārās intereses ir uzlabojušās vairumā gadījumu. Populāro komiksu grāmatu vietā skolēni sāka izvēlēties saturīgi veiksmīgākus darbus un nopietnāku literāro darbu formu. Skolēni atzinīgi novērtēja skolotāja ieteikumus un ieteica izlasītos daiļdarbus arī saviem klasesbiedriem. Arī skolēnam, kurš mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas, kopumā izdevies uzlabot savu lasītprasmi, lai arī literārās intereses nav mainījušās.

Vislielākā izaugsme vērojama skolēnu izlasāmā apjoma nosacījuma ievērošanā. Ja pētījuma sākumā literārā darba apjoma nosacījumu bija ievērojuši tikai 7 skolēni, mācību gada vidū tie bija jau 13 skolēni un, pirmā pētījuma gada beigās, jau 14 skolēni no piecpadsmi.

Otrais pētījuma gads tika iesākts ar šī kritērija ievērošanas kritumu – tikai 11 skolēni spēja ievērot jauno apjoma nosacījumu, bet visu turpmāko pētījumu tas izdevās 13 skolēniem no piecpadsmi. (sk. 2.8. attēlu).

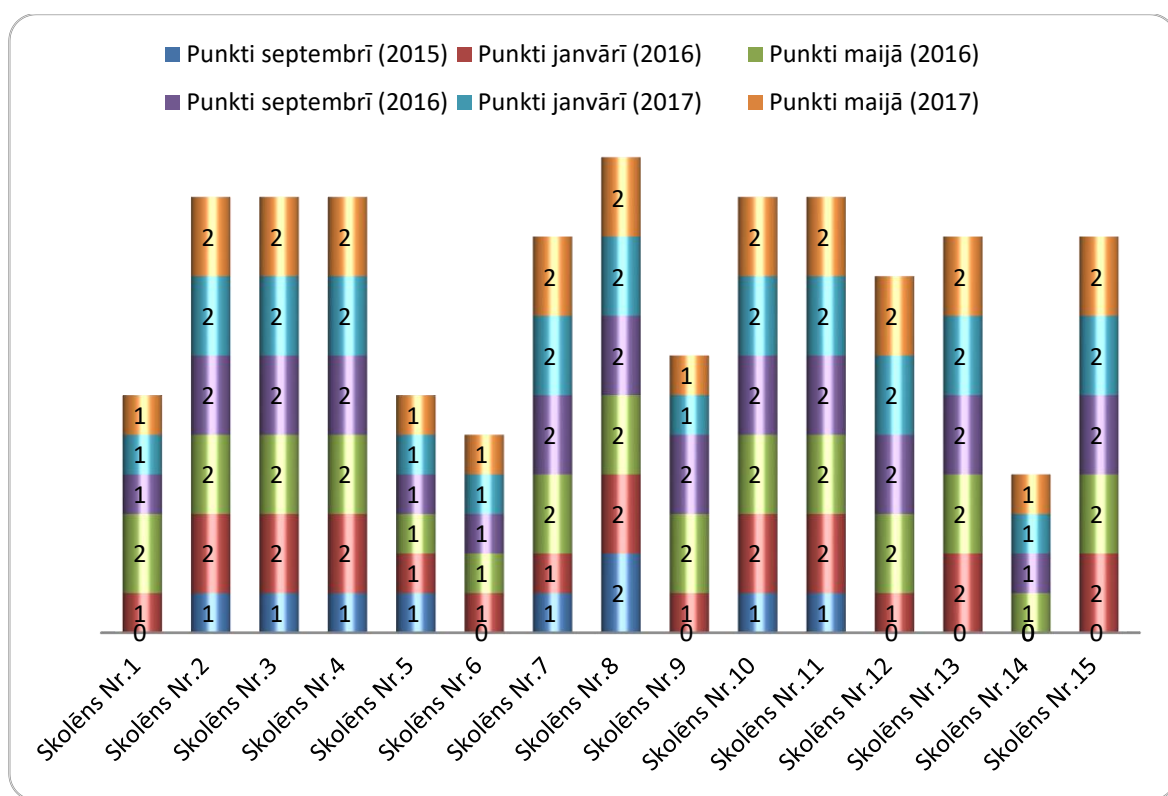

2.8. attēls Pētījuma dalībnieku teksta apjoma nosacījuma ievērošana

Skolēnu prasme formulēt literārā teksta pamatdomu būtiski pieaugusi.

Pētījuma sākumā tikai viens skolēns spēja precīzi formulēt un pamatot lasītā teksta pamatdomu, septiņi skolēni to nespēja nemaz. Pirmā pētījumu gada vidusposmā rezultāti bija būtiski uzlabojušies, un tikai viens skolēns nespēja formulēt teksta pamatdomu, kamēr daļēji to var izdarīt seši skolēni un precīzi noteikt un pamatot to spēj jau astoņi skolēni. Pirmā gada noslēgumā rezultāti ir vēl iepriecinošāki – precīzi formulēja pamatdomu jau divpadsmit skolēnu un trīs to spēja daļēji, vairs nebija neviena, kas to nespētu izdarīt.

Otrais gads tika uzsākts ar līdzīgu rezultātu – vienpadsmit skolēnu ar šo uzdevumu tiek galā, četri – daļēji. Otrā gada vidusposmā mazliet mainās situācija – pieci skolēni ar uzdevumu tiek galā daļēji, pārējie ļoti labi. Šāds rezultāts saglabājas arī pētījuma noslēgumā (sk. 2.9. attēlu).

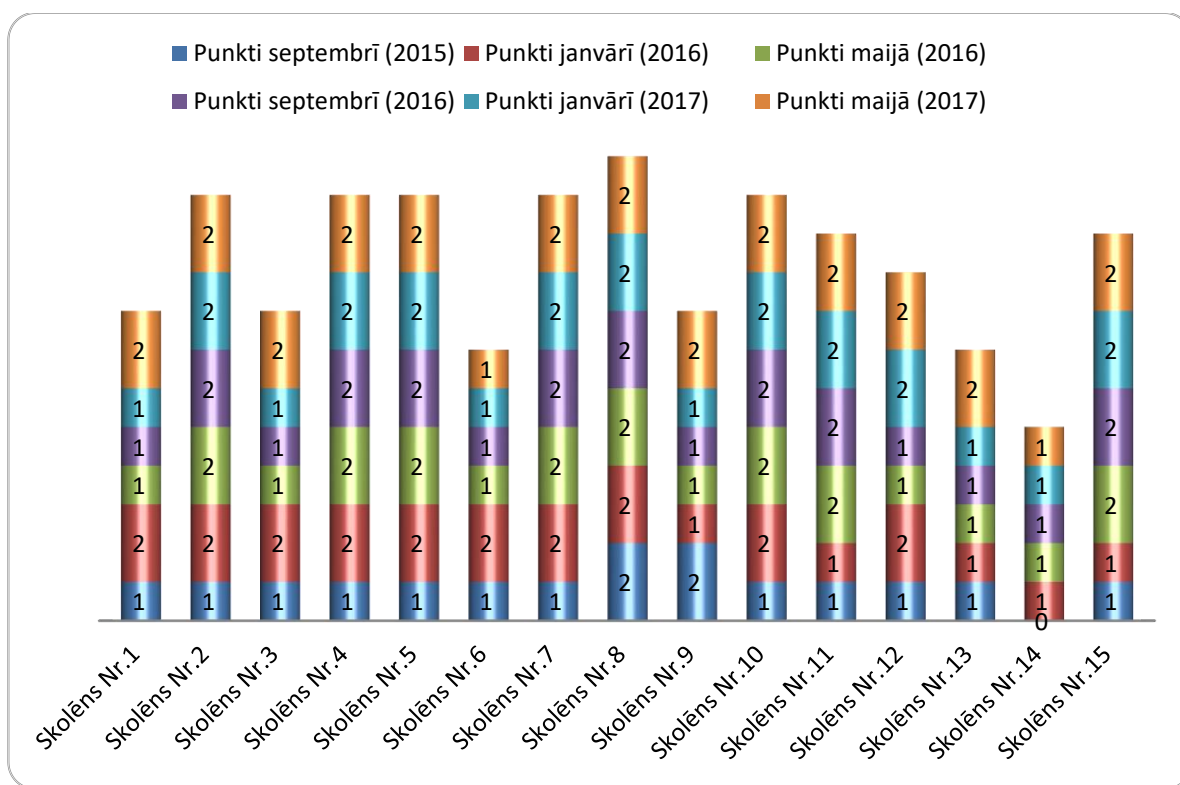

2.9. attēls Pētījuma dalībnieku prasme formulēt lasītā teksta pamatdomu un pamatot to

Arī skolēnu prasme raksturot literārā darba galveno varoņus, noteikt to ārējo portretu un rakstura īpašības, tās pamatojot, ir uzlabojusies pētījuma gaitā. Pirmajā kontroles seminārā tikai divi skolēni spēja precīzi noraksturot un pamatot galveno varoņu īpašības, divpadsmit to spēja

daļēji un viens nespēja nemaz. Otrajā seminārā precīzi izpildīt šo vērtēšanas kritēriju spēja jau desmit skolēnu, daļēji – pieci skolēni. Trešajā seminārā nedaudz kritušies rādītāji un precīzi šo nosacījumu spēja izpildīt astoņi skolēni, daļēji – septiņi skolēni. Iepriecināja, ka nebija neviena, kas ar to netiktu galā.

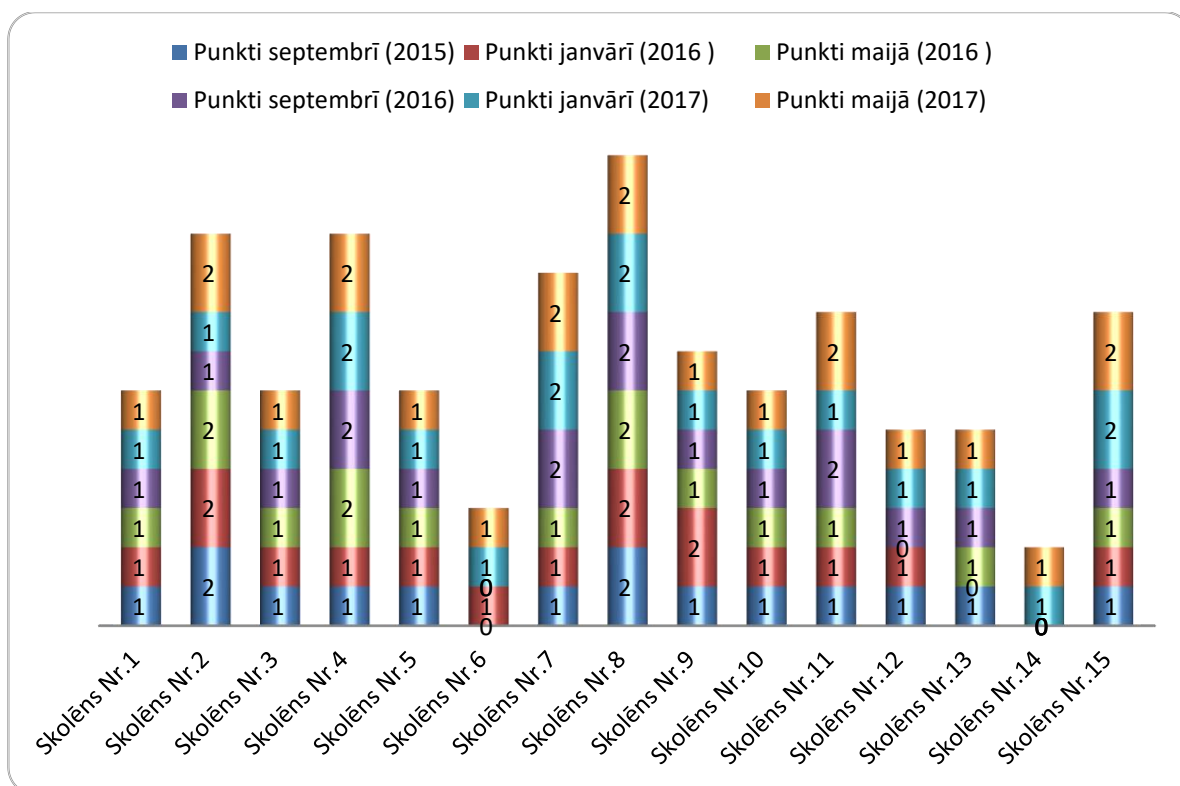
Uzsākot otro pētījuma gadu pēc vasaras brīvlaika, ceturtajā seminārā ar šo uzdevumu labi tika galā astoņi skolēni, daļēji – septiņi. Piektajā seminārā attiecība jau bija deviņi pret seši. Savukārt, pētījuma noslēgumā rezultāti bija ļoti uzlabojušies – ar uzdevumu gala tika jau trīspadsmit skolēnu, daļēji – tikai divi (sk. 2.10. attēlu).

2.10. attēls Pētījuma dalībnieku prasme raksturot literārā darba galvenos varoņus

Viens no sarežģītākajiem vērtējuma kritērijiem ir prasme raksturot daiļdarbā tēloto vietu un laiku, pamatojot to. Šīs prasmes noteikti ir vēl pilnveidojamas un attīstāmas. Jau pētījuma sākumā rezultāti bija ļoti slikti – literārajā darbā atspoguļoto vietu un laiku precīzi formulēt un pamatot spēja vien divi skolēni, daļēji – vienpadsmit skolēnu, nespēja – divi skolēni. Šis bija vienīgais rādītājs, kas ļoti minimāli mainījās pirmā pētījuma gada laikā. Tika izdarīti secinājumi par to, ka otrajā gadā jāizvēlas citas mācību metodes un jāveicina skolēnu prasmes, lasot literārus darbus, pamanīt laika

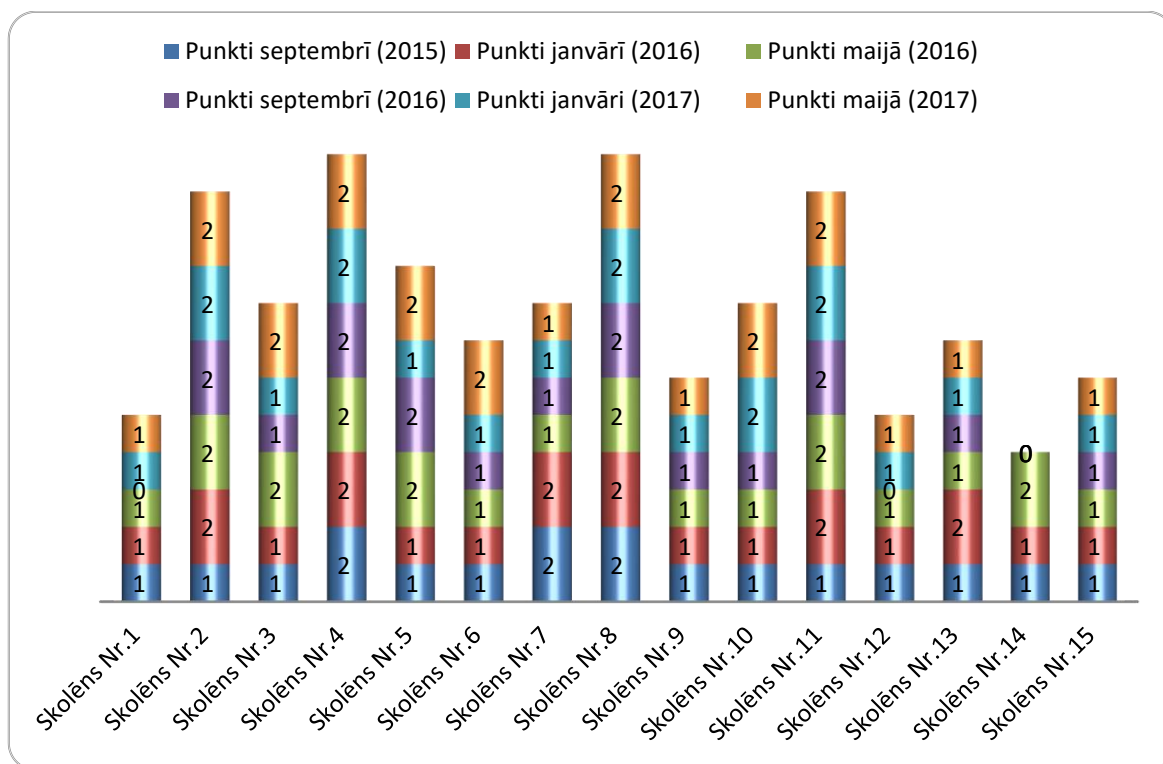
licības un vietas atspoguļojumus, kā arī – pamatot tos ar citātiem un atklāt to nozīmi daiļdarba izpratnē. Šis darbs ir nesis rezultātus, jo otrajā gada noslēgumā ar laika un veitas raksturošanu tika galā jau seši skolēni, daļēji – deviņi skolēni un vairs nebija neviena, kas ar šo uzdevumu netiktu galā (sk. 2.11. attēlu).

2.11. attēls Pētījuma dalībnieku prasme raksturot daiļdarbā tēloto vietu un laiku

Visstabilākie rādītāji bija vērojami skolēnu prasmē izteikt savu personīgo attieksmi pret izlasīto, paust gūtās atziņas un ieteikt lasīt literāro darbu kādam klasesbiedram ar līdzīgām interesēm. Mācību gada sākumā ar šo uzdevumu veiksmīgi tika galā trīs skolēni, daļēji – divpadsmit skolēnu. Jau mācību gada vidū bija vērojams straujš rādītāju kāpums, jo ar uzdevumu jau pilnībā spēja tikt galā seši skolēni, daļēji – deviņi. Mācību gada noslēgumā šī attiecība jau bija vēl mazliet uzlabojusies – precīzi šo vērtēšanas kritēriju izpildīja septiņi, daļēji – astoņi skolēni. Otrā pētījumu gada laikā, kurš tika uzsākts ar rezultātu: pieci spēja formulēt savu viedokli un attieksmi, trīs - nespēja un septiņi to varēja izdarīt daļēji, rezultāti pakāpās līdz līmenim, kad jau

deviņi skolēni ar šo uzdevumu spēj tikt galā ļoti labi, pieci – daļēji un tikai viens skolēns ar uzdevumu galā netika (*sk. 2.12. attēlu*).

2.12. attēls Pētījuma dalībniekuprasme formulēt savu attieksmi pret izlasīto

2.4. Ieteikumi literatūras skolotājiem pamatskolēnu lasītprasmes veicināšanai

Pētījuma rezultāti liecina, ka:

- dažādojama lasāmo tekstu tematika
- skolēns mācāms apgūt dažādas patstāvīgā darba formas, kas palīdz pašam izvēlēties darba tempu, tā gaitu, lai sasniegtu izvirzītos mērķus
- darbā ar tekstiem paredzami mērķtiecīgi uzdevumi gan pirms to lasīšanas, gan lasīšanas laikā, gan pēc izlasīšanas, lai tādējādi skolēns pēctecīgi apgūtu prasmi lasīt un strādāt ar tekstiem atbilstoši mērķim
- lai veicinātu noturīgas zināšanas un prasmi, lai skolēns iemācītos pārnest iegūto pieredzi atbilstoši situācijai, literatūras apgūtie lasīšanas veidi un citi paņēmieni,

strādājot ar tekstu, izmantojami sociālajās zinībās, vēsturē un citos mācību priekšmetos; savukārt literatūras stundās izmantojami tie informācijas strukturēšanas un valodas analīzes paņēmieni, kas apgūti citos mācību priekšmetos

- skolēni ārpus stundām rosināmi piedalīties bērnu žurijas darbā, sadarbībā ar bibliotēku, literatūras pulciņos, konkursos u.c.

SECINĀJUMI

- Nepietiekama lasītprasme ir problēma, kas ietekmē skolēna izglītības kvalitāti, jo visos mācību priekšmetos vajadzīga lasītprasme gan, strādājot ar mācību tekstu, gan, apgūstot pieredzi lasīšanu izmantot kā līdzekli patstāvīgi.
- Lasītprasme ir lasītā izpratne, būtiska izglītības sastāvdaļa, iespēja piedalīties komunikācijā ar citiem lasītājiem un pamats sekmīgai mūžizglītībai. Lasītprasmes trūkums ir viens no tiem faktoriem, kas var negatīvi ietekmēt skolēna sekmes skolā un palielināt sociālās atstumtības risku.
- Vispusīgi attīstīta un kulturāla cilvēka audzināšanā literatūrai ir liela nozīme un tieši skolotājs ir tas, kurš var ietekmēt skolēna lasīšanas paradumus un veicināt to, lai skolēniem lasīšana kļūtu par garīgu neieciešamību.
- Lasītprasmes apguves procesā pedagogam jāņem vērā pusaudžu vecumposma īpatnības un literatūras stundas skolotājam jāveido, palīdzot skolēniem izprast pašiem sevi, apzināties un izteikt savu viedokli, vērtēt literāro darbu varoņus, mēģināt nošķirt labo no ļaunā ne tikai literatūrā, bet spēt to ieraudzīt arī savā dzīvē.
- Ir daudz dažādu lasītprasmes veicināšanas metodisko paņēmieni. Skolotājam ļoti svarīgi tos pārzināt un piemērotā brīdī mērķtiecīgi izmantot.
- Lasītprasmes veicināšanā ļoti svarīga ir intereses radīšanai, tāpēc viens no skolotāja uzdevumiem ir palīdzēt skolēnam izvēlēties vecumposmam un skolēna interesēm atbilstošu daudzveidīgu vērtīborientētu lasāmvielu.
- Pētījums atklāj, ka mērķtiecīgs, konstruktīvs un sistemātisks darbs lasītprasmes pilnveidē dod vēlamus rezultātus.
- Viens no priekšnoteikumiem lasītprasmes pilnveidē, kam jāpievērš uzmanība, ir skolēnu literāro interešu apzināšana un mērķtiecīga virzīšana.
- Lasīšanas semināri kā darba organizācijas forma ir popularizējama, jo tā nodrošina skolēnu iespējas attīstīt lasītprasmi, lasot sev interesējošu literatūru, un tas padara lasīšanas procesu jēgpilnu un sniedz labus rezultātus. Darbā ar dažādiem tekstiem skolēns iemācās mērķtiecīgi strādāt ar tekstu, veikt dažādus uzdevumus gan pirms to lasīšanas, gan lasīšanas laikā, gan pēc izlasīšanas.
- Lai veicinātu skolēna kā lietpratīga lasītāja veidošanos, dažādojama lasāmo tekstu tematika, skolēns mācāms apgūt dažādas patstāvīgā darba formas, kas palīdz pašam izvēlēties darba tempu, tā gaitu, lai sasniegtu izvirzītos mērķus.

- Lai veicinātu noturīgas zināšanas un prasmi, lai skolēns iemācītos pārnest iegūto pieredzi atbilstoši situācijai, literatūrā apgūtie lasīšanas veidi un citi paņēmieni, strādājot ar tekstu, izmantojami sociālajās zinībās, vēsturē un citos mācību priekšmetos; savukārt literatūras stundās izmantojami tie informācijas strukturēšanas un valodas analīzes paņēmieni, kas apgūti citos mācību priekšmetos.
- Skolēni ārpus stundām rosināmi piedalīties bērnu žurijas darbā, sadarbībā ar bibliotēku, literatūras pulciņos, konkursos u.c.

IZMANTOTO AVOTU UN ITERATŪRAS SARAKSTS

- Aktuālais 2014./2015. mācību gadā* (2014). Rīga: VISĀ. http://visc.gov.lv/aktualitates/info_2014_2015.shtml#vispizgl (skatīts: 08.04.2017).
- Anspoka, Z. (2008). *Latviešu valodas didaktika. 1. – 4. klase*. Rīga: RaKa.
- Anspoka, Z., Tūbele S. *Lingvodidaktika. Latviešu valoda 1. – 6. klasei (2015)*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Ausekle, D. (2003). Kur mājā tautas dvēsele? Rūmnieks, V., Ausekle, D. (Sast.), *Literatūra un skola: problēmas, izpratne un popularizēšana*. Rīga: Garā pupa, 14.- 25.lpp.
- Auziņa U. (2014). *Kas ir laba lasītprasme un kā to sākt veidot?* <http://latviansonline.com/kas-ir-laba-lasitprasme-un-ka-to-sakt-veidot/> (skatīts: 15.05.2016)
- Balcerē, K. (2012). *Veicinās vienaudžu lasītprasmi skolēniem no 5. līdz 7. klasei*. <http://www.lu.lv/gribustudet/zinas/t/15857/> (skatīts: 18.04.2016)
- Bērziņa, A. (2013). *Lasīšana kā liela vērtība*. <http://www.diena.lv/smadzenes/lasisana-ka-liela-vertiba-14028349> (skatīts: 14.05.2016).
- Cheung, A., C., Slavin, R., E. (2013). Effects of Educational Technology Applications on Reading Outcomes for Struggling Readers: A Best – Evidence Synthesis. *Reading Research Quarterly*. Volume 48, Number 3, p. 277 – 299.
- Eiders, Dž. *Efektīva komunikācija* (1999). Rīga: Asja.
- Geske, A., Grīnfelds, A. (2010). *Ko skolēni zina un prot – kompetence lasīšanā, matemātikā un dabaszinātnēs: Latvija OECD valstu starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā 2009*. Rīga: LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte.
- Geske, A., Grīnfelds, A. (2013). *Latvija OECD Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā 2012 – pirmie rezultāti un secinājumi*. http://www.ipi.lu.lv/uploads/media/Latvija_SSNP_2012_pirmie_rezultati_un_secinajumi.pdf (skatīts: 21.04.2016).
- Geske, A., Ozola, A. (2007). *Skolēnu sasniegumi lasītprasēm Latvijā un pasaulē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Geidžs, N., L., Berliners, D., C. (1999). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Geiger, J.F., Millis, K.K. *Assesing the Impact of Reading Goals and Text Structures on Comprehension*. *Reading Psychology*. 2004, p. 93-100.
- Ivey, G., Johnston, H., P. (2013). *EngagementwithYoung Adult. Literature: OutcomesandProcesses*. *Reading Research Quarterly*. Volume 48, Number 3, p. 255 – 275.

Jankovska, I. (2003). *Literatūra un skola: problēmas, izpratne un popularizēšana*. Rīga: Garā pupa, 26.-44.lpp.

Johansone, I. (2003). *Starptautiskais lasītprasmes novērtēšanas pētījums 2000. – 2003*. Rīga: Mācību grāmata.

Jurgena, I. (1998). Vispārīgā pedagoģija. Mācību līdzeklis: Datorsalikums.

Kangro, A., Geske, A. (2001). *Zināšanas un prasmes dzīvei. Latvija OECD valstu un Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā 1998. – 2001*. Rīga: Mācību grāmata.

Kauliņa, A. (2011). *Integratīvā mācību metodika sākumskolēnu specifisku lasīšanas traucējumu mazināšanai*. <http://www.rpiva.lv/pdf/andakaulina2012.pdf> (skatīts: 09.03.2016).

Kauguru vidusskolas materiāli: http://www.kauguruvsk.lv/images/e-materiali/klases_audzinasa/klases_audzinataja_darbs_skolenu_person_izpete/visparejas_sk_izpetes_metodes.pdf(skatīts: 01.06.2016).

Kraģe, G. (2013). *Pirmo reizi notiks Lasīšanas diena: vienlaikus iecienītākās grāmatas lasīs visā Latvijā*. <http://www.mammamunteti.lv/articles/24969/pirmo-reizi-notiks-lasisanas-diena-vienlaikus-iecienitakas-gramatas-lasis-visa-latvija/> (skatīts: 01.06.2016).

Kriekšis, A. (2016). *Funkcionālās lasīšanas problēmjaudājumi un risināšanas iespējamie paņēmieni sākumskolā*. Pedagoģija: teorija un prakse VIII. Liepāja: Liepājas Universitāte.

Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse(2011). Rīga: Valsts izglītības attīstības aģentūra, DOI: 10.2797/65443.

Latviešu valoda. Mācību priekšmeta standarts 1. – 9. klasei, Izglītības un zinātnes ministrijas iesniegtajā redakcijā, 2. pielikums MK noteikumiem Nr. 468.

Latviešu valoda 1. – 9. klasei. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (2014). Rīga: VISC. <http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/programmas/latv.valoda1.-9.spec.pdf> (skatīts: 08.04.2017).

Lightle, K. (2014). *Making Predictions: A Strategy for Reading and Science Learning*. <http://beyondweather.ehe.osu.edu/issue/the-sun-and-earths-climate/making-predictions-a-strategy-for-reading-and-science-learning> (skatīts: 15.05.2016).

Literatūra. Mācību priekšmeta standarts 4. – 9. klasei (2014), Izglītības un zinātnes ministrijas iesniegtajā redakcijā, 13. pielikums MK noteikumiem Nr. 468

Literatūra 4. – 9. klasei. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1. variants) (2010). http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/literatura_1var.pdf (skatīts 18.11.2016)

Literatūra 4. – 9. klasei. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (2. variants) (2010). http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/literatura_2var.pdf (skatīts 18.11.2016)

Merisuo - Storm, T. (2006). Girls and Boys Like to Read and Write Different Texts. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Volume 50, Number 2, p. 111–125. Routledge Publish

Mežvēvere, S. (2004). *Lasīšanas prasmes attīstīšana 5. – 9. klasei*. Lielvārde: Lielvārds.
Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. (2000) V. Skujiņas vad. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.

PIRLS 2006 International Report. (2007). United States: Boston College. https://timss.bc.edu/PDF/PIRLS2006_international_report.pdf (skatīts: 04.10.2017)

Prieto, M., Parra D., Ferrando J., Ferrandez M., Bermejo C., Sanchez C. (2006). *Creative Abilities in Early Childhood*. *Journal of Early Childhood Research*, Vol. 4(3), p. 277–290. DOI: 10.1177/1476718X06067580 (skatīts: 18.06.2016).

Ptičkina, Ā. (1999). *Lasīšanas mācības sākumskolā: metodiskais līdzeklis*. Rīga: Pētergailis.

Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.

Puškarevs, I., Golubeva A. (1999). *Bērņa attīstība*. Rīga: Lielvārds.

Reading to students (2014). Literacy online. New Zealand Ministry of Education. <http://literacyonline.tki.org.nz/Literacy-Online/Teacher-needs/Reviewed-resources/Reading/Comprehension/ELP-years-5-8/Reading-to-students> (skatīts: 12.09.2016).

Rudzītis, J. (2000). *Literatūras mācība skolā*. Metodisks līdzeklis esošajiem un topoajiem literatūras skolotājiem. Rīga: Raka.

Rune M., Karūsa I., Leite E., Šķimele S., Štāle V. (1998). *Literatūra 5. klasei. Skolotāja grāmata*. Rīga: Raka, 224 lpp.

Rune M. (1998). Mācību motivācijas rosināšana literatūras stundās. *Skolotājs*, Nr.3., 59. – 63.lpp.

Robb, L. (2014). *Reading Clinic: Use Predictions to Help Kids Think Deeply About Books*. <http://www.scholastic.com/teachers/lesson-plan/reading-clinic-use-predictions-help-kids-think-deeply-about-books> (skatīts: 08.04.2016).

Schwartz, W. (2008). *Helping Underachieving Boys Read Well and Often*. Educational Resource Information Center: U.S. Department of Education. http://www.education.com/reference/article/Ref_Helping/ (skatīts: 15.05.2016).

Skolēnu lasīšanas competence (2012). Projekts. https://www.ipi.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/ipi/5Nodala_Izglitibas_kvalitate_starptaut_salidzin-ELEKTRONISKS.pdf (skatīts 27.10.2017).

Skolēnu vecumposmu un dzimumu īpatnības izziņas aktivitātes kontekstā (2014). Projekts “Jelgavas skolotāju profesionālās kompetences pilnveide tehnoloģiju un zinātņu jomā”, Jelgava http://zrkac.lv/picdown/projekti/skolotaju_komp_pilnv/1_modulis/1.2.3.doc (skatīts: 01.06.2016).

Skolēnu literāro interešu attīstīšana. Metodiskais materiāls (2014). Rīga: VISC. http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/skolena_literaro_interesu_attistisana.pdf (skatīts: 14.05.2016).

Šķurkova, N. (1998). *Kad stunda audzina*. Rīga: Zvaigzne.

Vecumposmu attīības īpatnības bērniem. (2008). VBTAI. http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818 (skatīts: 29.10.2016).

Žogla, I. (2001). *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga: Raka.

PIELIKUMI

1. pielikums *Pētījuma dalībnieku lasītāja dienasgrāmata*

.....

Grāmatas autors un nosaukums

Izdošanas laiks un vieta:

Lappušu skaits:

Daiļdarba tēma / galvenā doma / problēma (par ko ir daiļdarbs, kādi jautājumi vai problēmas tajā risinātas?)

.....
.....
.....

Svarīgākie notikumi (īss sižeta pārstāsts)

.....
.....
.....

Galvenie varoņi, to raksturojums (vārds, vecums, portrets un īpašības ar pamatojumu)

.....
.....
.....
.....

Grāmatā tēlotā vieta un laiks (ar pamatojumu)

.....
.....
.....

Grāmatas vizuālā noformējuma raksturojums (grāmatas vāks, ilustrācijas)

.....
.....

Iespaidi par izlasīto, atziņas (ieteikums arī citiem izlasīt šo grāmatu)

.....
.....

Vērtējums:

2. pielikums *Pētījuma dalībnieku literāro darbu izvēle pirmajā pētījuma gadā*

Skolēns	Izvēlētais daiļdarbs	Izvēlētais daiļdarbs	Izvēlētais daiļdarbs
1.	F. Saimona Negantais Niks	R. Dāls Čārlijs un šokolādes fabrika	R. Skrebele Jāņa B. dienasgrāmata
2.	N. Geimens Okeāns ielas galā	Š. Streipa Mežone	E. Lokhārta Mēs bijām meļi
3.	M. Vīdmarks Monstru akadēmija	E. Balitona Pirmais semestris Meloriju torņos	O. Preislers Herbe un viņa draugs Pinkaste
4.	A. Mardzi Džungļu atradenis	Dž. Stīvenss Smaragda krāsas atlants	M. Rungulis Lapsu kalniņa mīklas
5.	S. Nopola Risto Reperis un šausmīgā desa	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata	R. Dāls Džordža brīnumzāles
6.	F. Saimona Negantais Niks	M. Vidmārks Mūmijas noslēpums	L. Knutsena Mazais Alans – dzīvā antena
7.	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata	Ē. Kestners Lidojošā klase	V. Rūmnieks Atnācēji
8.	N. Geimens Kapsētas grāmata	L. Dreize Pūka dziesma	R. Šepetis Starp pelēkiem toņiem
9.	F. Saimona Negantais Niks	R. Dāls Čārlijs un šokolādes fabrika	I. Samauska Govs uz bagāžnieka
10.	J. Ereja Trakā klase	A. Lindgrēne Lennenbergas Emīls	I. L. Muižzemiece Elisija un Taurenis
11.	K. Boije Skolascūciņa Kinkongs	L. Pičule Toma Geitsa brīnumainā pasaule	H. Šperts Karstā bole
12.	Dž. M. Berijs Pīters un Vendija	M. Rungulis Taksis Maksis	P. L. Treversa Mērija Popinsa
13.	J. Ereja Trakā klase	J. Frīdrihss Bella un Poltergeists	K. Funke Spoku mednieki ledus aukstumā
14.*	Brāļi Grimmi Drosmīgais skroderītis	Brāļi Grimmi Sarkangalvīte	H.K. Andersens Meža gulbji
15.	Viks Sarežģītais Zvirbulēns	D. Kings – Smits Skolas pele	Valdis Staburaga bērni

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

3. pielikums *Pētījuma dalībnieku literāro darbu izvēle otrajā pētījuma gadā*

Skolēns	Izvēlētais daiļdarbs	Izvēlētais daiļdarbs	Izvēlētais daiļdarbs
1.	S. Pastiss Timijs Negals	D. Valjamss Mazais miljardieris	D. Valjamss Gangsteromīte
2.	H. Kerkelings Kādu laiku būšu prom	Dž. Grīns Papīra pilsētas	S. Zoji Meitene tīmeklī
3.	E. Blaitona Otrā klase Meloriju torņos	E. Balitona Trešais gads Meloriju torņos	Dž. Lūisa Sarkanais ibiss
4.	L. un S. Hokingi Džordža slepenā atslēga uz Visumu	L. un S. Hokingi Džordžs un Lielais sprādziens	L. un S. Hokingi Džordža Visuma dārgumu medības
5.	R. Skrebele Jāņa B. dienasgrāmata	S. Ceta Hugo ģeniālā pasaule	S. Ceta Hugo superplāns
6.	F. Saimona Negantais Niks	F. Saimona Negantais Niks	F. Saimona Negantais Niks
7.	Dž. Lūisa Mēness lācis	Dž. Lūisa Baltais delfīns	Dž. Lūisa Debesu vanags
8.	N. Geimens Par laimi - piens	I. L. Muižzemniece Kaķu meitene	I. L. Muižzemniece Starp divām psaulēm
9.	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata
10.	M. Laukmane Piezvani Adrijai Elzai	I. Melgalve Bulta, Zvaigzne un Laī	D. Valjamss Smirduļa kungs
11.	D. Valjamss Gangsteromīte	D. Valjamss Mazais miljardieris	D. Valjamss Žurkburgers
12.	Dž. Samersa Meža burvja meita	Dž. Lūisa Debesu vanags	Dž. Lūisa Sarkanais ibiss
13.	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata	Dž. Kinnijs Grega dienasgrāmata
14.*	H.K. Andersens Neglītais pilēns	Brāļi Grimmi Mazo cilvēciņu dāvanas	Brāļi Grimmi Seši pasaules gājēji
15.	A. Upīts Sūnu ciema zēni	V. Rūmnieks Ozola grāmata	J. Grīziņš Vārnu ielas republika

*Skolēns Nr. 14 mācās pēc speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods – 21015611).

GALVOJUMS

Es, _____ ,
apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra un citi avoti norādīti literatūras un citu avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumosnorādītas atsauces.

Darba autors

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Bakalaura darbs izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Kuldīgas filiālē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds,
paraksts)

Bakalaura darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)